

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 30ής Απριλίου 2019¹

Υπόθεση C-390/18

**παρισταμένων των
ΥΑ,
AIRBNB Ireland UC,
Hotelière Turenne SAS,
Association pour un hébergement et un tourisme professionnel (AHTOP),
Valhotel**

[αίτηση του ανακριτή του tribunal de grande instance de Paris
(πολυμελούς πλημμελειοδικείου Παρισίων, Γαλλία)
για την έκδοση προδικαστικής απόφασης]

«Προδικαστική παραπομπή – Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών – Οδηγία 2000/31/ΕΚ – Διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ οικοδεσποτών (επαγγελματιών ή ιδιωτών) που διαθέτουν καταλύματα προς εκμίσθωση και ατόμων που αναζητούν καταλύματα του τύπου αυτού – Συμπληρωματική παροχή διαφόρων άλλων υπηρεσιών – Εθνική ρύθμιση που προβλέπει κανόνες περιοριστικούς της ασκήσεως του επαγγέλματος του κτηματομεσίτη»

I. Εισαγωγή

1. Στις αποφάσεις του Asociación Profesional Elite Taxi² και Uber France³, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι υπηρεσία διαμεσολάβησης στο πλαίσιο της οποίας διευκολύνεται η επικοινωνία μεταξύ, αφενός, μη επαγγελματιών οδηγών που χρησιμοποιούν δικό τους όχημα και, αφετέρου, ατόμων που επιθυμούν να μετακινηθούν εντός πόλης και η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με υπηρεσία μεταφοράς δεν συνιστά υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας και αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31/ΕΚ⁴.

2. Η υπό κρίση υπόθεση εντάσσεται επίσης στην προβληματική του χαρακτηρισμού των υπηρεσιών που παρέχονται μέσω ηλεκτρονικών πλατφορμών. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο καλείται από τον ανακριτή του Tribunal de grande instance de Παρίσι (πολυμελούς πλημμελειοδικείου Παρισίων, Γαλλία) να αποφανθεί αν μια υπηρεσία στο πλαίσιο της οποίας διευκολύνεται η επικοινωνία μεταξύ, αφενός, εκμισθωτών που διαθέτουν καταλύματα προς εκμίσθωση και, αφετέρου, ατόμων που αναζητούν καταλύματα του τύπου αυτού εμπίπτει στον ορισμό της έννοιας «υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας» και, καλύπτεται, επομένως, από την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών που κατοχυρώνεται στην οδηγία 2000/31.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 48).

³ Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221, σκέψη 27).

⁴ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο») (ΕΕ 2000, L 178, σ. 1).

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

3. Τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της περιόδου μεταξύ 11ης Απριλίου 2012 και 24ης Ιανουαρίου 2017. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η οδηγία (ΕΕ) 2015/1535⁵ κατήγγησε και αντικατέστησε την οδηγία 98/34/ΕΚ⁶ από τις 7 Οκτωβρίου 2015. Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/31 ορίζει την έννοια «υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας» παραπέμποντας στο άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 2015/1535, το οποίο προβλέπει:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

[...]

β) “υπηρεσία”: οποιαδήποτε υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών, ήτοι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών.

Για τους σκοπούς του παρόντος ορισμού, νοείται με τον όρο:

- i) “εξ αποστάσεως”: υπηρεσία που παρέχεται χωρίς τα συμβαλλόμενα μέρη να είναι ταυτόχρονα παρόντα,
- ii) “με ηλεκτρονικά μέσα”: υπηρεσία που παρέχεται στην αφετηρία της και γίνεται αποδεκτή στον προορισμό της μέσω εξοπλισμών ηλεκτρονικής επεξεργασίας (συμπεριλαμβανομένης της ψηφιακής συμπίεσης) ή αποθήκευσης δεδομένων και η οποία παρέχεται, διαβιβάζεται και λαμβάνεται εξ ολοκλήρου μέσω τηλεφωνικής γραμμής, ραδιοφωνικής μετάδοσης, οπτικής ίνας ή με άλλα ηλεκτρομαγνητικά μέσα,
- iii) “κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών”: υπηρεσία που παρέχεται με μετάδοση δεδομένων κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας.

Στο παράρτημα I περιέχεται ενδεικτικός κατάλογος των υπηρεσιών που δεν καλύπτονται από αυτόν τον ορισμό.

[...]»

4. Ο ορισμός της έννοιας της «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2015/1535 είναι, κατ' ουσίαν, πανομοιότυπος με εκείνον που προβλεπόταν στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 98/34. Επιπλέον, οι παραπομπές στην οδηγία 98/34 νοούνται ως παραπομπές στην οδηγία 2015/1535⁷. Για τους λόγους αυτούς, η ανάλυση σχετικά με τον χαρακτηρισμό μίας υπηρεσίας ως «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας», κατά την έννοια της οδηγίας 2015/1535, στην οποία θα αναφερθώ στις παρούσες προτάσεις μου, μπορεί, κατά την άποψή μου, να ισχύσει και για τις διατάξεις της οδηγίας 98/34.

5 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (ΕΕ 2015, L 241, σ. 1). Βλ. άρθρο 10 της εν λόγω οδηγίας.

6 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1998, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών (ΕΕ 1998, L 204, σ. 37), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 1998 (ΕΕ 1998, L 217, σ. 18, στο εξής: οδηγία 98/34).

7 Βλ. άρθρο 10 της οδηγίας 2015/1535.

5. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο η', της οδηγίας 2000/31:

«Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας:

[...]

η) “συντονισμένος τομέας”: οι προϋποθέσεις που ισχύουν στα νομικά συστήματα των κρατών μελών προκειμένου για φορείς παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας ή υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, ανεξαρτήτως εάν πρόκειται για γενικές διατάξεις ή για διατάξεις σχεδιασμένες ειδικά για τον τομέα αυτό·

i) ο συντονισμένος τομέας αφορά απαιτήσεις προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνεται ο φορέας παροχής υπηρεσιών σχετικά με:

- την ανάληψη δραστηριότητας παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως προϋποθέσεις σχετικά με τα προσόντα, την έγκριση ή την κοινοποίηση,
- την άσκηση δραστηριότητας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως απαιτήσεις σχετικά με τη συμπεριφορά του φορέα παροχής υπηρεσιών, σχετικά με την ποιότητα ή το περιεχόμενο της υπηρεσίας, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων για τη διαφήμιση και τη σύναψη συμβάσεων, ή απαιτήσεις σχετικά με την ευθύνη του φορέα παροχής υπηρεσιών.

ii) Ο συντονισμένος τομέας δεν καλύπτει απαιτήσεις όπως:

- προϋποθέσεις σχετικά με τα ίδια τα αγαθά,
- προϋποθέσεις σχετικά με την παράδοση αγαθών,
- προϋποθέσεις σχετικά με υπηρεσίες που δεν παρέχονται με ηλεκτρονικά μέσα.»

6. Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής έχει ως ακολούθως:

«1. Κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που παρέχει ένας φορέας εγκατεστημένος στο έδαφός του να τηρούν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του οι οποίες εμπίπτουν στο συντονισμένο τομέα.

2. Τα κράτη μέλη δεν μπορούν, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας οι οποίες προέρχονται από άλλο κράτος μέλος.

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 δεν εφαρμόζονται στους τομείς που αναφέρονται στο παράρτημα.

4. Τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2 σε σχέση με συγκεκριμένη υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, εφόσον πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:

α) τα μέτρα πρέπει:

i) να είναι αναγκαία για έναν από τους ακόλουθους λόγους:

- δημόσια τάξη, ιδίως πρόληψη, έρευνα, διαπίστωση και δίωξη εγκλημάτων, στα οποία περιλαμβάνονται η προστασία των ανηλίκων και η καταπολέμηση της πρόκλησης μίσους λόγω φυλής, φύλου, θρησκείας ή εθνικότητας, καθώς και οι παραβιάσεις της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας που αφορούν μεμονωμένα πρόσωπα,

- προστασία της δημόσιας υγείας,
 - δημόσια ασφάλεια, συμπεριλαμβανομένης της προάσπισης της εθνικής ασφάλειας και άμυνας,
 - προστασία του καταναλωτή, περιλαμβανομένου και του επενδυτή·
- ii) να στρέφονται κατά μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας η οποία βλάπτει τους στόχους που αναφέρονται στο σημείο i) ή συνιστά σοβαρό κίνδυνο που απειλεί να βλάψει τους προαναφερόμενους στόχους·
- iii) να είναι ανάλογα προς τους στόχους αυτούς·
- β) πριν από τη λήψη των εν λόγω μέτρων και ανεξαρτήτως τυχόν δικαστικών διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένων των προκαταρκτικών διαδικασιών και ενεργειών που αναλαμβάνονται στα πλαίσια ποινικών ερευνών, το κράτος μέλος:
- έχει ζητήσει από το κράτος μέλος που αναφέρεται στην παράγραφο 1 να λάβει μέτρα και το τελευταίο δεν έλαβε μέτρα ή τα μέτρα ήταν ανεπαρκή,
 - έχει κοινοποιήσει στην Επιτροπή και στο κράτος μέλος που αναφέρεται στην παράγραφο 1 την πρόθεσή του να λάβει τέτοια μέτρα.

5. Τα κράτη μέλη μπορούν, σε έκτακτες περιπτώσεις, να παρεκκλίνουν από τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 4, στοιχείο β'. Στην περίπτωση αυτή, τα μέτρα πρέπει να κοινοποιούνται το συντομότερο δυνατό στην Επιτροπή και στο κράτος μέλος που αναφέρεται στην παράγραφο 1, αναφέροντας τους λόγους για τους οποίους το κράτος μέλος κρίνει ότι πρόκειται για επείγουσα κατάσταση.

6. Με την επιφύλαξη της δυνατότητας του κράτους μέλους να λάβει τα εν λόγω μέτρα, η Επιτροπή πρέπει να εξετάσει τη συμβατότητα των κοινοποιηθέντων μέτρων προς το κοινοτικό δίκαιο το ταχύτερο δυνατό. Εάν συμπεράνει ότι το μέτρο δεν συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο, η Επιτροπή ζητεί από το εν λόγω κράτος μέλος να μη λάβει τα προβλεπόμενα μέτρα ή να τερματίσει επειγόντως τα ληφθέντα μέτρα.»

B. Το γαλλικό δίκαιο

7. Το άρθρο 1 του νόμου αριθ. 70-9, της 2ας Ιανουαρίου 1970, για τη ρύθμιση των όρων άσκησης των δραστηριοτήτων σχετικά με ορισμένες πράξεις που αφορούν ακίνητα και εμπορικές επιχειρήσεις, υπό την κωδικοποιημένη έκδοσή του (στο εξής: νόμος Hoguet)⁸, προβλέπει:

«Οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται επί φυσικών ή νομικών προσώπων που κατά συνήθεια διενεργούν πράξεις με αντικείμενο περιουσιακά στοιχεία τρίτων ή επικουρούν, έστω και κατά παρεπόμενο τρόπο, στη διενέργεια των πράξεων αυτών, οι οποίες αφορούν:

1° την αγορά, πώληση, αναζήτηση, ανταλλαγή, εκμίσθωση ή υπεκμίσθωση, εποχική ή μη, ακινήτων επιπλωμένων ή μη, δομημένων ή μη·

[...]».

⁸ JORF της 4ης Ιανουαρίου 1970, σ. 142.

8. Το άρθρο 3 του νόμου Hoguet ορίζει τα εξής:

«Οι δραστηριότητες του άρθρου 1 είναι δυνατόν να ασκούνται μόνον από φυσικά ή νομικά πρόσωπα έχοντα επαγγελματική ταυτότητα που χορηγείται, για διάρκεια και υπό όρους που καθορίζονται με διάταγμα εκδιδόμενο κατόπιν γνωμοδότησης του Conseil d'Etat (Συμβουλίου της Επικρατείας), από τον πρόεδρο του τοπικού εμπορικού και βιομηχανικού επιμελητηρίου ή τον πρόεδρο του εμπορικού και βιομηχανικού επιμελητηρίου της περιφέρειας Île-de-France, και στο οποίο προσδιορίζονται ειδικώς οι συναλλαγές στις οποίες μπορούν να προβαίνουν τα πρόσωπα αυτά. [...]

Η εν λόγω ταυτότητα χορηγείται μόνο στα φυσικά πρόσωπα που πληρούν τις εξής προϋποθέσεις:

1° Τεκμηριώνουν την επαγγελματική επάρκειά τους·

2° Αποδεικνύουν την ύπαρξη χρηματικής εγγύησης ώστε να είναι δυνατή η επιστροφή χρημάτων [...]

3° Συνάπτουν σύμβαση ασφάλισης κατά των οικονομικών συνεπειών της επαγγελματικής αστικής ευθύνης τους·

4° Δεν συντρέχει οιαδήποτε ανικανότητα ή απαγόρευση ασκήσεως [...]

9. Επιπροσθέτως, το άρθρο 5 του ίδιου νόμου προβλέπει τα εξής:

«Τα πρόσωπα του άρθρου 1 τα οποία εισπράττουν [ή] διατηρούν χρηματικά ποσά [...] οφείλουν να τηρούν τις προϋποθέσεις που προβλέπονται σε σχετικό διάταγμα εκδιδόμενο κατόπιν γνωμοδότησης του Conseil d'Etat (Συμβουλίου της Επικρατείας), κυρίως δε τις διαδικασίες τήρησης μητρώων και χορήγησης αποδείξεων είσπραξης καθώς και τις λοιπές, απορρέουσες από τη σχετική εντολή, υποχρεώσεις.»

10. Επομένως, ο σκοπός προστασίας των εννόμων συμφερόντων των ιδιωτών που καταβάλλουν χρήματα σε διαμεσολαβητές εξασφαλίζεται με διάταγμα που επιβάλλει την τήρηση ειδικών μητρώων και καταλόγων, καθώς και κανόνων αυστηρής λογιστικής σε περίπτωση διαχείρισης χρηματικών ποσών.

11. Τέλος, το άρθρο 14 του νόμου Hoguet προβλέπει ότι η μη κατοχή επαγγελματικής ταυτότητας επισύρει ποινή φυλακίσεως έξι μηνών και πρόστιμο 7 500 ευρώ. Επιπροσθέτως, βάσει του άρθρου 16 του εν λόγω νόμου, η διαχείριση χρηματικών ποσών κατά παράβαση της υποχρεώσεως κατοχής επαγγελματικής ταυτότητας (άρθρο 3) ή της υποχρεώσεως τήρσεως ειδικών μητρώων, καταλόγων και κανόνων αυστηρής λογιστικής (άρθρο 5) τιμωρείται με φυλάκιση δύο ετών και πρόστιμο 30 000 ευρώ.

III. Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης

12. Η εταιρία AIRBNB Inc., συσταθείσα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, είναι η μητρική εταιρία του ομίλου AIRBNB.

13. Η AIRBNB Ireland UC, εταιρία ιρλανδικού δικαίου με έδρα το Δουβλίνο (Ιρλανδία), αποτελεί μέλος του ομίλου AIRBNB και ανήκει κατά 100 % στην AIRBNB Inc. Η AIRBNB Ireland διαχειρίζεται, για όλους τους εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών χρήστες, μια διαδικτυακή πλατφόρμα, σκοπός της οποίας είναι να φέρνει σε επαφή αφενός οικοδεσπότες (επαγγελματίες και ιδιώτες) που διαθέτουν καταλύματα προς εκμίσθωση και αφετέρου άτομα που αναζητούν καταλύματα του τύπου αυτού.

14. Κατόπιν έγκλησης κατά του X με άσκηση πολιτικής αγωγής που κατέθεσε, μεταξύ άλλων, η Association pour un hébergement et un tourisme professionnel (ένωση για την επαγγελματική παροχή υπηρεσιών προσφοράς καταλυμάτων και τουρισμού, στο εξής: ΑΗΤΟΡ), η Εισαγγελία Παρισίων (Γαλλία) διέταξε, στις 16 Μαρτίου 2017, τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων, μεταξύ άλλων, για διαχείριση χρηματικών ποσών προς άσκηση δραστηριοτήτων διαμεσολάβησης και διαχείρισης ακινήτου και εμπορικής επιχείρησης από πρόσωπο στερούμενο επαγγελματικής ταυτότητας, δυνάμει του νόμου Hoguet, καθώς και για άλλες παραβάσεις φερόμενες ως τελεσθείσες μεταξύ 11 Απριλίου 2012 και 24 Ιανουαρίου 2017, έθεσε δε την AIRBNB Ireland υπό το καθεστώς «επικουρούμενου μάρτυρα».

15. Η AIRBNB Ireland αμφισβητεί ότι ασκεί δραστηριότητα κτηματομεσίτη και προβάλλει την αδυναμία εφαρμογής του νόμου Hoguet λόγω αντίθεσής του προς την οδηγία 2000/31.

IV. Τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

16. Υπό τις περιστάσεις αυτές, ο ανακριτής του tribunal de grande instance de Paris (πολυμελούς πλημμελειοδικείου Παρισίων), με απόφαση της 6ης Ιουνίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Ιουνίου 2018, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Εμπίπτουν οι υπηρεσίες που παρέχει εντός Γαλλίας η [...] AIRBNB Ireland UC μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας, η εκμετάλλευση της οποίας πραγματοποιείται από το έδαφος της Ιρλανδίας, στην έννοια της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3 της [οδηγίας 2000/31];
- 2) Μπορούν οι κανόνες που έχουν θεσπισθεί με τον [νόμο Hoguet] και οι οποίοι περιορίζουν την άσκηση του επαγγέλματος του κτηματομεσίτη στη Γαλλία να προβληθούν κατά της [...] AIRBNB Ireland;»

17. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η AIRBNB Ireland, η ΑΗΤΟΡ, η Γαλλική, η Τσεχική, η Ισπανική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Όλοι οι ανωτέρω, πλην της Τσεχικής και της Λουξεμβουργιανής Κυβερνήσεως, παρέστησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που διεξήχθη στις 14 Ιανουαρίου 2019.

V. Ανάλυση

A. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

18. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινισθεί αν οι παρεχόμενες από την AIRBNB Ireland υπηρεσίες πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστούν «υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας», υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2015/1535, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/31 και ότι, ως εκ τούτου, εφαρμόζεται σε αυτές η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας η οποία διασφαλίζεται από την εν λόγω οδηγία.

19. Συγκεκριμένα, από το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 προκύπτει ότι κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που παρέχει ένας φορέας εγκατεστημένος στο έδαφος του να τηρούν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του οι οποίες εμπίπτουν στον συντονισμένο τομέα. Εντούτοις, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη, πλην του κράτους στο έδαφος του οποίου είναι εγκατεστημένος ο φορέας παροχής υπηρεσιών,

δεν δύνανται, κατ' αρχήν, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εν λόγω υπηρεσιών. Συνεπώς, οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας είναι αυτές στις οποίες εφαρμόζεται η ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών την οποία αφορά το πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

20. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο αρκείται στο να επισημάνει ότι η οδηγία 2000/31 αντιτίθεται στην εφαρμογή εθνικών περιοριστικών κανόνων, όπως αυτοί του νόμου Hoguet, στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου, και ότι εξ αυτού του γεγονότος είναι αναγκαίο να εξετασθεί αν η δραστηριότητα της AIRBNB Ireland εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

21. Επ' αυτού, οι διάδικοι διατυπώνουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις και παρατηρήσεις σχετικά με το ζήτημα αν, και, αναλόγως της περίπτωσης, υπό ποιες επιφυλάξεις, η δραστηριότητα της AIRBNB Ireland είναι συγκρίσιμη με αυτήν της Uber, η οποία αποτέλεσε αντικείμενο των αποφάσεων *Asociación Profesional Elite Taxi*⁹ και *Uber France*¹⁰.

22. Κατ' ουσίαν, η AIRBNB Ireland, η Τσεχική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή διατείνονται ότι μια υπηρεσία, όπως η παρεχόμενη από την AIRBNB Ireland –καθόσον καθιστά δυνατή την επικοινωνία των φορέων παροχής υπηρεσιών με τους δυνητικούς πελάτες– πληροί τα κριτήρια που παρατίθενται στον ορισμό της «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας» υπό την έννοια της οδηγίας 2000/31.

23. Αντιθέτως, η ΑΗΤΟΡ καθώς και η Γαλλική και Ισπανική Κυβέρνηση είναι της άποψης ότι, σύμφωνα με τη συλλογιστική που ανέπτυξε το Δικαστήριο με την απόφαση *Asociación Profesional Elite Taxi*¹¹, μια υπηρεσία διαμεσολάβησης, όπως η παρεχόμενη από την AIRBNB Ireland, συνδυασμένη με τις λοιπές προσφερόμενες από την AIRBNB Ireland υπηρεσίες συνιστά συνολική υπηρεσία της οποίας το κύριο στοιχείο είναι μια υπηρεσία συνδεδεμένη με ακίνητα.

24. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, θα εκθέσω κατ' αρχάς ορισμένες γενικές παρατηρήσεις επί της δραστηριότητας της AIRBNB Ireland και της λειτουργίας της ηλεκτρονικής πλατφόρμας της (σημεία 25 έως 33 των παρουσών προτάσεων). Στη συνέχεια, θα απαντήσω στο ερώτημα, αν, λαμβανομένων υπόψη των παρατηρήσεων αυτών, η δραστηριότητα της AIRBNB Ireland εμπίπτει στην έννοια των «υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας». Στο πλαίσιο αυτό, θα γίνει μνεία των νομοθετικών προϋποθέσεων υπό τις οποίες δύναται μια υπηρεσία να θεωρηθεί ότι υπάγεται στην έννοια της «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας» και θα καταδειχθούν τα ειδικά προβλήματα που ανακύπτουν από τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες όσον αφορά τον χαρακτηρισμό τους υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/31 (σημεία 35 έως 44 των παρουσών προτάσεων). Αφού υπενθυμίσω τη νομολογιακή λύση η οποία αναπτύχθηκε για τον υπερκερασμό των εν λόγω προβλημάτων (σημεία 45 έως 53 των παρουσών προτάσεων), θα εξετάσω αν η λύση αυτή μπορεί να εφαρμοσθεί και, αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις, στην υπόθεση της κύριας δίκης (σημεία 55 έως 78 των παρουσών προτάσεων). Τέλος, λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, θα αναλύσω την επιρροή που ασκούν οι λοιπές προσφερόμενες από την AIRBNB Ireland υπηρεσίες στον χαρακτηρισμό της υπηρεσίας διαμεσολάβησης που αυτή παρέχει (σημεία 80 έως 85 των παρουσών προτάσεων).

9 Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

10 Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

11 Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

1. Η δραστηριότητα της AIRBNB Ireland

25. Όπως προκύπτει από τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης και τις διευκρινίσεις που παρασχέθηκαν από ορισμένους μετέχοντες στη διαδικασία, καθώς και τους όρους χρήσης της υπηρεσίας της σχετικής πλατφόρμας¹² για τους χρήστες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η AIRBNB Ireland διαχειρίζεται μια ηλεκτρονική πλατφόρμα η οποία καθιστά δυνατή την επαφή, αφενός, εκμισθωτών που διαθέτουν καταλύματα προς εκμίσθωση και, αφετέρου, ατόμων που αναζητούν καταλύματα του τύπου αυτού.

26. Η AIRBNB Ireland παραθέτει συγκεντρωτικά τις αγγελίες στην πλατφόρμα της, κατά τρόπο ώστε η αναζήτηση καταλύματος προς εκμίσθωση να δύναται να διενεργηθεί σύμφωνα με πλείονα κριτήρια, ανεξαρτήτως του τόπου όπου ευρίσκεται ο υποψήφιος μισθωτής. Τα αποτελέσματα της αναζήτησης, η οποία διενεργείται σε συνάρτηση ιδίως με τον προορισμό και τον χρόνο παραμονής, απεικονίζονται υπό μορφή καταλόγου καταλυμάτων, που συνοδεύονται από σχετικές φωτογραφίες και γενικές πληροφορίες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι τιμές. Στη συνέχεια, ο χρήστης της πλατφόρμας αυτής μπορεί να έχει πρόσβαση σε λεπτομερέστερες πληροφορίες σχετικά με κάθε κατάλυμα και, βάσει αυτών, να επιλέξει.

27. Εναπόκειται στον εκμισθωτή να καθορίσει τις τιμές, το ημερολόγιο διαθεσιμότητας και τα κριτήρια κρατήσεως καθώς και να καταρτίσει εσωτερικό κανονισμό, τον οποίο πρέπει να τηρούν οι υποψήφιοι μισθωτές. Επιπλέον, ένας εκμισθωτής μπορεί να επιλέξει μία από τις προκαθορισμένες επιλογές της AIRBNB Ireland όσον αφορά τους όρους ακυρώσεως της μισθώσεως του καταλύματός του.

28. Οι παρεχόμενες από την AIRBNB Ireland υπηρεσίες δεν περιορίζονται στην παροχή πλατφόρμας η οποία καθιστά δυνατή την επικοινωνία μεταξύ εκμισθωτών και μισθωτών.

29. Κατ' αρχάς, η AIRBNB Ireland έχει θέσει σε εφαρμογή σύστημα μέσω του οποίου οι εκμισθωτές και οι μισθωτές έχουν τη δυνατότητα να καταχωρίσουν αξιολόγηση, οι μιν για τους δε, βαθμολογώντας με μηδέν έως πέντε αστέρια. Οι βαθμολογήσεις, συνοδευόμενες από τυχόν σχόλια, είναι διαθέσιμες μέσω της πλατφόρμας στους εκμισθωτές και τους μισθωτές.

30. Στη συνέχεια, σε ορισμένες περιπτώσεις, συγκεκριμένα όταν ο εκμισθωτής λαμβάνει χαμηλές βαθμολογήσεις και αρνητικά σχόλια ή ακυρώνει επιβεβαιωμένες κρατήσεις, η AIRBNB Ireland μπορεί να προβεί σε προσωρινή απενεργοποίηση της αγγελίας, σε ακύρωση κρατήσεως, ακόμη και σε απαγόρευση προσβάσεως στην ιστοσελίδα.

31. Τέλος, η AIRBNB Ireland προτείνει επίσης στον εκμισθωτή i) υπόδειγμα για την οργανωμένη παρουσίαση του περιεχομένου της προσφοράς του, ii) δυνατότητα αναρτήσεως φωτογραφιών, iii) σύμβαση ασφαλίσεως αστικής ευθύνης, iv) εγγύηση για ζημίες ύψους έως 800 000 ευρώ και v) εργαλείο υπολογισμού του μισθώματος, βάσει των μέσων τιμών αγοράς όπως προκύπτουν από την πλατφόρμα.

32. Εντός του ομίλου AIRBNB, η AIRBNB Payments UK Ltd, εταιρία βρετανικού δικαίου με έδρα το Λονδίνο, παρέχει στους χρήστες της ηλεκτρονικής πλατφόρμας της AIRBNB Ireland υπηρεσίες διαδικτυακών πληρωμών και διαχειρίζεται τις δραστηριότητες πληρωμών του ομίλου εντός της Ένωσης. Συνεπώς, αφού ο εκμισθωτής αποδεχθεί τον μισθωτή, ο τελευταίος καταβάλλει το μίσθωμα στην AIRBNB Payments UK, στο οποίο προστίθεται ποσοστό 6 έως 12 % για τις δαπάνες του μισθίου καθώς και για την αμοιβή για την υπηρεσία της AIRBNB Ireland. Η AIRBNB Payments UK διατηρεί το ποσό για λογαριασμό του εκμισθωτή. Εντός 24 ωρών από την είσοδο του μισθωτή στο ακίνητο του εκμισθωτή, το εμβάζει στον εκμισθωτή, με αποτέλεσμα να παρέχεται στον μισθωτή η βεβαιότητα υπέρθεως του ακινήτου, στον δε εκμισθωτή η εγγύηση της πληρωμής.

12 Βλ. <https://www.airbnb.fr/terms#eusec7>.

33. Με τον τρόπο αυτό, οι Γάλλοι χρήστες του διαδικτύου συνάπτουν σύμβαση, αφενός, με την εταιρία AIRBNB Ireland για τη χρήση του διαδικτυακού τόπου (καταχώριση αγγελίας, κρατήσεις) και, αφετέρου, με την εταιρία AIRBNB Payments UK για τις πληρωμές που διενεργούνται μέσω του διαδικτυακού αυτού τόπου.

34. Κατόπιν των προεκτεθέντων, επανέρχομαι στο ερώτημα αν η υπηρεσία της AIRBNB Ireland δύναται να θεωρηθεί υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας.

2. Η δραστηριότητα της AIRBNB Ireland σε σχέση με τον ορισμό της οδηγίας 2000/31

35. Ως υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών νοείται, σύμφωνα με την οδηγία 2015/1535, κάθε υπηρεσία που παρέχεται έναντι αμοιβής, με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη.

36. Συναφώς, είναι αληθές ότι, εκ των προτέρων και εξεταζόμενη μεμονωμένα, η υπηρεσία η οποία καθιστά εφικτή την επικοινωνία των χρηστών μιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας ανταποκρίνεται στον ορισμό της υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας. Αυτό είναι εξάλλου το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο με την απόφαση L'Oréal κ.λπ.¹³. Από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι η άσκηση εμπορίου μέσω διαδικτυακής αγοράς, ήτοι η παροχή υπηρεσίας μέσω του διαδικτύου συνιστάμενη στη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των πωλητών και των αγοραστών προϊόντων δύναται, κατ' αρχήν, να συνιστά παροχή «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας» κατά την έννοια της οδηγίας 2000/31.

37. Εντούτοις, όπως επισήμανα και με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Asociación Profesional Elite Taxi¹⁴, όσον αφορά τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες, μολονότι τα κριτήρια της επ' αμοιβή παροχής της υπηρεσίας και της συγκεκριμένης παραγγελίας δεν δημιουργούν ιδιαίτερο πρόβλημα, αντιθέτως, δεν ισχύει το ίδιο ως προς την εξ αποστάσεως παροχή με ηλεκτρονικά μέσα. Συγκεκριμένα, είναι ενίοτε δύσκολος ο καθορισμός του ορίου μεταξύ του τμήματος των υπηρεσιών που παρέχεται με ηλεκτρονικά μέσα και του τμήματος που δεν παρέχεται με αυτά τα μέσα.

38. Ειδικότερα, όσον αφορά το ζήτημα αν η υπηρεσία παρέχεται από την AIRBNB Ireland συνήθως έναντι αμοιβής, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το καταβαλλόμενο από τον μισθωτή ποσό του μισθώματος συμπεριλαμβάνει τις δαπάνες του μισθίου καθώς και για την αμοιβή για την υπηρεσία της AIRBNB Ireland. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι υπάρχουν δύο κατηγορίες αποδεκτών όσον αφορά τις παρεχόμενες από την AIRBNB Ireland υπηρεσίες: οι εκμισθωτές και οι μισθωτές, χωρίς οι κατηγορίες αυτές να είναι διαχωρισμένες. Ωστόσο, όπως προκύπτει και από την απόφαση Παπασάββας¹⁵, η αμοιβή για μια υπηρεσία η οποία παρέχεται από φορέα στο πλαίσιο της οικονομικής του δραστηριότητας δεν καταβάλλεται απαραίτητως από τους αποδέκτες της. Κατά μείζονα λόγο, όσον αφορά υπηρεσίες συνιστάμενες στη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των αποδεκτών τους οι οποίοι διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες, αρκεί μία μόνον εκ των δύο κατηγοριών να αμείβει τον φορέα παροχής της υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας.

39. Ως προς την προϋπόθεση σχετικά με την παροχή υπηρεσίας κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας του αποδέκτη, πρέπει να σημειωθεί ότι στην υπόθεση Google France και Google¹⁶, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια επ' αμοιβή υπηρεσία αντιστοιχίσης, η οποία λειτουργεί με μηχανή αναζήτησεως μέσω διαδικτύου και παρέχει στον οικονομικό φορέα τη δυνατότητα να εμφανίζει, στους χρήστες αυτής της μηχανής αναζήτησης, έναν διαφημιστικό σύνδεσμο προς τον ιστότοπό του, πληροί την προϋπόθεση σχετικά με τη συγκεκριμένη παραγγελία του οικονομικού φορέα αυτού. Όσον αφορά τις υπηρεσίες

13 Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2011 (C-324/09, EU:C:2011:474, σκέψη 109).

14 C-434/15 (EU:C:2017:364, σκέψη 27).

15 Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014 (C-291/13, EU:C:2014:2209, σκέψεις 28 και 29).

16 Βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010 (C-236/08 έως C-238/08, EU:C:2010:159, σκέψεις 23 και 110).

της AIRBNB Ireland, ο εκμισθωτής πρέπει να απευθυνθεί στην πλατφόρμα την οποία διαχειρίζεται η εν λόγω εταιρία προκειμένου το κατάλυμά του να εμφανιστεί στην πλατφόρμα αυτήν. Επιπλέον, η δυνατότητα του μισθωτή να διενεργήσει αναζήτηση προκειμένου να μισθώσει κατάλυμα δημοσιευμένο στην εν λόγω πλατφόρμα παρέχεται μέσω της πλατφόρμας της AIRBNB Ireland.

40. Αντιθέτως, η απάντηση στο ερώτημα αν η παρεχόμενη από την AIRBNB Ireland υπηρεσία πληροί την τρίτη και την τέταρτη προϋπόθεση που παρατίθενται στο σημείο 35 των παρούσων προτάσεων, ήτοι αν η υπηρεσία παρέχεται εξ αποστάσεως και με ηλεκτρονικά μέσα, εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό, όπως καταδεικνύεται από την κατ' αντιμωλίαν συζήτηση μεταξύ των διαδίκων, από την άποψη η οποία θα υιοθετηθεί κατά τον προσδιορισμό της εκτάσεως της επίμαχης υπηρεσίας.

41. Προς αποσαφήνιση της θέσης μου, επισημαίνω ότι η AIRBNB Ireland δεν συναντά αυτοπροσώπως τους αποδέκτες των υπηρεσιών της: ούτε τους εκμισθωτές ούτε τους μισθωτές. Όπως προκύπτει από τις προκαταρκτικές παρατηρήσεις σχετικά με τη δραστηριότητα της AIRBNB Ireland, ο εκμισθωτής ουδόλως υποχρεούται να απευθυνθεί προσωπικά στην AIRBNB Ireland προκειμένου να δημοσιεύσει το κατάλυμά του στην πλατφόρμα. Επιπλέον, ο χρήστης της πλατφόρμας που τελεί υπό τη διαχείριση της AIRBNB Ireland μπορεί να προβεί σε μίσθωση καταλύματος εξ αποστάσεως, χωρίς να υποχρεούται να έλθει σε προσωπική επαφή με αυτόν τον φορέα παροχής υπηρεσιών. Εντούτοις, είναι σαφές ότι η επικοινωνία μεταξύ των χρηστών της πλατφόρμας που τελεί υπό τη διαχείριση της AIRBNB Ireland καταλήγει στη χρήση ορισμένου καταλύματος, το στοιχείο δε αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως τμήμα της υπηρεσίας της εν λόγω εταιρίας μη παρεχόμενο με ηλεκτρονικά μέσα.

42. Υπό αυτές τις περιστάσεις, δύναται να θεωρηθεί ότι η παρεχόμενη από την AIRBNB Ireland υπηρεσία συνιστά υπηρεσία που παρέχεται εξ αποστάσεως, υπό την έννοια ότι, όπως επιτάσσει το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο i, της οδηγίας 2015/1535, η υπηρεσία αυτή παρέχεται χωρίς τα συμβαλλόμενα μέρη να είναι ταυτοχρόνως παρόντα;

43. Ομοίως, δύναται να θεωρηθεί ότι η υπηρεσία διά της οποίας έρχονται σε επαφή οι εκμισθωτές και οι μισθωτές και έχει ως αποτέλεσμα τη χρήση ενός καταλύματος παρέχεται *ex ολοκλήρου* με τη χρήση ηλεκτρονικών συσκευών, όπως επιτάσσει το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', σημείο ii, της οδηγίας 2015/1535, και δεν έχει σχέση με τις υπηρεσίες που αναφέρονται στον ενδεικτικό κατάλογο του παραρτήματος I της εν λόγω οδηγίας, ήτοι υπηρεσίες με υλικό περιεχόμενο, ακόμη και αν παρεμβάλλεται η χρήση ηλεκτρονικών συσκευών;

44. Προκειμένου να δοθεί απάντηση σε αυτά τα δύο ερωτήματα, θα στραφώ στη νομολογία του Δικαστηρίου, το οποίο έχει επανειλημμένως κληθεί να αποφανθεί επί του χαρακτηρισμού των μεικτών υπηρεσιών, ήτοι υπηρεσιών αποτελούμενων από ένα στοιχείο το οποίο παρέχεται με ηλεκτρονικά μέσα και ένα το οποίο δεν παρέχεται με τα μέσα αυτά¹⁷.

3. Οι μεικτές υπηρεσίες υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/31

45. Στην απόφαση *Ker-Optika*¹⁸, το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αν η πώληση ή η παράδοση φακών επαφής κατόπιν προηγούμενης παροχής ιατρικής συμβουλής που απαιτεί φυσική εξέταση του ασθενούς ενδέχεται να αποκλείει τον χαρακτηρισμό της πωλήσεως των φακών επαφής μέσω διαδικτύου ως «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας» υπό την έννοια της οδηγίας 2000/31. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε η παροχή τέτοιας ιατρικής συμβουλής δεν συνιστά αναπόσπαστο τμήμα της πωλήσεως φακών επαφής, με την αιτιολογία ότι μπορεί να διενεργηθεί ανεξαρτήτως της πράξεως της πωλήσεως.

17 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 33).

18 Απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2010 (C-108/09, EU:C:2010:725, σκέψεις 32 έως 38).

46. Εξ αυτού συμπεραίνω ότι οι υπηρεσίες οι οποίες δεν συνδέονται άρρηκτα με την ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία, υπό την έννοια ότι οι πρώτες μπορούν να παρέχονται ανεξάρτητα από τη δεύτερη, δεν είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη φύση της εν λόγω υπηρεσίας. Η παρεχόμενη με ηλεκτρονικά μέσα υπηρεσία δεν χάνει την οικονομική της σημασία και παραμένει αυτοτελής σε σχέση με τις υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό.

47. Αντιθέτως, ο χαρακτηρισμός μιας υπηρεσίας ως ηλεκτρονικά παρεχόμενης απαιτεί προσεκτική ανάλυση όταν η εν λόγω υπηρεσία συνιστά αδιαίρετο σύνολο με μια υπηρεσία της οποίας το περιεχόμενο είναι υλικό¹⁹.

48. Στο πνεύμα αυτό, το Δικαστήριο απεφάνθη, με την απόφαση *Asociación Profesional Elite Taxi*²⁰, ότι υπηρεσία διαμεσολάβησης η οποία συνίσταται στη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ μη επαγγελματία οδηγού που χρησιμοποιεί το δικό του όχημα και ατόμου που επιθυμεί να μετακινηθεί εντός πόλης δύναται, αν ληφθεί μεμονωμένα και εκ των προτέρων, να χαρακτηριστεί ως «υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας»²¹. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των χαρακτηριστικών της δραστηριότητας της Uber, το Δικαστήριο έκρινε ότι η υπηρεσία διαμεσολάβησης έπρεπε να θεωρηθεί ότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με υπηρεσία μεταφοράς και, ως εκ τούτου, ότι αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31.

49. Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο, κατ' αρχάς, διαπίστωσε ότι μια υπηρεσία όπως η παρεχόμενη από την Uber δεν περιορίζεται μόνο στην υπηρεσία διαμεσολάβησης, η οποία συνίσταται στη διευκόλυνση, μέσω εφαρμογής για έξυπνα τηλέφωνα, της επικοινωνίας μεταξύ μη επαγγελματία οδηγού που χρησιμοποιεί δικό του όχημα και ατόμου που επιθυμεί να μετακινηθεί εντός πόλης. Πράγματι, ο φορέας παροχής της εν λόγω «υπηρεσίας διαμεσολάβησης δημιουργεί ταυτόχρονα μια προσφορά υπηρεσιών αστικής μεταφοράς, την οποία καθιστά προσβάσιμη ιδίως μέσω εργαλείων πληροφορικής [...], και την οποία οργανώνει, ως προς τη γενική της λειτουργία, υπέρ των προσώπων που προτίθενται να κάνουν χρήση της εν λόγω προσφοράς προκειμένου να μετακινηθούν εντός πόλης»²².

50. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο παρέσχε διευκρινίσεις για την εκτίμηση του ζητήματος αν πληρούνταν τα δύο αυτά κριτήρια.

51. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, χωρίς την εφαρμογή της Uber, οι μεν οδηγοί δεν θα ήταν σε θέση να παράσχουν τις υπηρεσίες μεταφοράς, τα δε άτομα που επιθυμούν να μετακινηθούν εντός πόλης δεν θα είχαν πρόσβαση στις υπηρεσίες των οδηγών²³. Φρονώ ότι οι εν λόγω διευκρινίσεις αφορούν το κριτήριο σχετικά με το γεγονός ότι η Uber δημιουργεί μια προσφορά υπηρεσιών με υλικό περιεχόμενο.

52. Επιπλέον, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η Uber ασκεί αποφασιστική επιρροή επί των όρων παροχής της υπηρεσίας από τους οδηγούς, καθορίζοντας, μέσω της εφαρμογής της, τουλάχιστον το ανώτατο κόμιστρο και ελέγχοντας σε κάποιο βαθμό την ποιότητα των οχημάτων και των οδηγών τους²⁴. Αυτές οι διευκρινίσεις σκοπό έχουν, κατά τη γνώμη μου, να αποδείξουν ότι η Uber οργανώνει, ως προς τη γενική τους λειτουργία, τις υπηρεσίες οι οποίες δεν παρέχονταν με ηλεκτρονικά μέσα.

19 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 35).

20 Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 34).

21 Βλ. απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 35).

22 Βλ. απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 38), (η υπογράμμιση δική μου).

23 Βλ. απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 39).

24 Βλ. απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 39).

53. Επομένως, με τις αποφάσεις *Asociación Profesional Elite Taxi*²⁵ και *Uber France*²⁶, το δικαστήριο έθεσε δύο κριτήρια προκειμένου να απαντήσει στο ερώτημα αν μια ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία, η οποία, εξεταζόμενη μεμονωμένα, εμπίπτει a priori στον ορισμό της «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας», μπορεί να διαχωριστεί από άλλες υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό ή όχι, εκ των οποίων το πρώτο κριτήριο αφορά το γεγονός ότι ο πάροχος δημιουργεί μια προσφορά υπηρεσιών των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό και το δεύτερο το ότι ο πάροχος ασκεί αποφασιστική επιρροή επί των όρων παροχής των εν λόγω υπηρεσιών.

54. Συνεπώς, επιβάλλεται να καθοριστεί κατά πόσον πληρούνται τα δύο αυτά κριτήρια υπό τις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης.

4. Το κριτήριο σχετικά με τη δημιουργία προσφοράς υπηρεσιών

α) Εφαρμογή εν προκειμένω

55. Δημιούργησε προσφορά η AIRBNB Ireland στο πλαίσιο της δραστηριότητάς της, κατά την έννοια των αποφάσεων *Asociación Profesional Elite Taxi*²⁷ και *Uber France*²⁸;

56. Κατά την άποψή μου, η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να είναι αρνητική για τους ακόλουθους λόγους.

57. Η προσφορά της Uber, η οποία αποτελούσε νέο φαινόμενο, τουλάχιστον όσον αφορά την υπηρεσία UberPop, βασίστηκε σε μη επαγγελματίες οδηγούς και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο έκρινε ότι, χωρίς την διατιθέμενη από την Uber εφαρμογή, θα ήταν αδύνατη η κατά παραγγελία παροχή της εν λόγω υπηρεσίας μεταφοράς από μη επαγγελματίες οδηγούς. Βεβαίως, ένας μη επαγγελματίας οδηγός θα μπορούσε να έχει επιχειρήσει να παράσχει ο ίδιος υπηρεσία μεταφοράς κατά παραγγελία. Ωστόσο, χωρίς την εν λόγω εφαρμογή, ο οδηγός αυτός δεν θα ήταν σε θέση να διασφαλίσει την αντιστοίχιση της προσφοράς του και της ζήτησης.

58. Σε αντίθεση με την πλατφόρμα της Uber, η πλατφόρμα της AIRBNB Ireland διατίθεται τόσο σε επαγγελματίες όσο και σε μη επαγγελματίες εκμισθωτές. Η αγορά παροχής καταλύματος βραχείας διάρκειας, προσφερόμενης από επαγγελματίες ή μη, υφίστατο πολύ πριν από την έναρξη της δραστηριότητας της υπηρεσίας της AIRBNB Ireland. Όπως παρατηρεί η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, οι επαγγελματίες και μη εκμισθωτές μπορούν να προσφέρουν τα ακίνητά τους μέσω και πιο παραδοσιακών διαύλων επικοινωνίας. Εξάλλου, δεν είναι ασύνηθες ένας εκμισθωτής να δημιουργεί ιστοσελίδα στο διαδίκτυο αφιερωμένη αποκλειστικά στο κατάλυμά του η οποία μπορεί να ανευρεθεί μέσω μηχανών αναζήτησης.

59. Συνεπώς, οι υπηρεσίες παροχής καταλύματος δεν είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την υπηρεσία που παρέχεται από την AIRBNB Ireland με ηλεκτρονικά μέσα, υπό την έννοια ότι μπορούν να παρέχονται ανεξαρτήτως της εν λόγω υπηρεσίας. Οι υπηρεσίες αυτές διατηρούν πάντοτε την οικονομική τους σημασία και παραμένουν αυτοτελείς σε σχέση με την ηλεκτρονική υπηρεσία της AIRBNB Ireland.

25 Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

26 Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

27 Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

28 Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

60. Δεδομένου ότι το κριτήριο σχετικά με τη δημιουργία προσφοράς υπηρεσιών υπό την έννοια της αποφάσεως *Asociación Profesional Elite Taxi*²⁹ δεν πληρούται εν προκειμένω, τίθεται το ζήτημα της συσχέτισεως του εν λόγω κριτηρίου με εκείνο που αφορά την άσκηση ελέγχου επί της παροχής των υπηρεσιών αυτών. Το εν λόγω ζήτημα δεν τέθηκε επ' αφορμή της δραστηριότητας της Uber, διότι τα δύο αυτά κριτήρια πληρούνταν στην προκειμένη περίπτωση³⁰.

β) Η συσχέτιση μεταξύ της δημιουργίας προσφοράς υπηρεσιών και της άσκησης ελέγχου επί των υπηρεσιών αυτών

61. Οι νέες τεχνολογίες όπως το διαδίκτυο καθιστούν δυνατή, σε κλίμακα άγνωστη μέχρι πρότινος, την ικανοποίηση οποιασδήποτε ζήτησης με προσφορά αντίστοιχης παροχής. Ομοίως, κάθε προσφορά ενδέχεται να ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένη ζήτηση. Αυτό καθίσταται εφικτό, μεταξύ άλλων, χάρη στις καινοτομίες που εισάγονται από τους οικονομικούς φορείς που επιθυμούν να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Οι καινοτομίες αυτές αυξάνουν με τον τρόπο αυτόν τις οικονομικές συναλλαγές και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας αγοράς χωρίς σύνορα. Είναι επίσης δυνατόν να οδηγήσουν στη δημιουργία προσφοράς –ή ακόμη και ζήτησης– η οποία δεν υπήρχε προηγουμένως.

62. Όλα αυτά εντάσσονται στη λογική της εσωτερικής αγοράς, η οποία, όπως υπενθυμίζει ο νομοθέτης της Ένωσης στην αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας 98/48, επιτρέπει ιδίως στους φορείς που παρέχουν τις υπηρεσίες αυτές να αναπτύξουν τις διασυνοριακές δραστηριότητές τους, και στους καταναλωτές να αποκτήσουν νέες μορφές πρόσβασης σε αγαθά ή υπηρεσίες.

63. Υπό τις περιστάσεις αυτές, θα ήταν αντίθετο, αφενός, στη λογική της εσωτερικής αγοράς και, αφετέρου, στην απελευθέρωση των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, η οποία συνιστά τον σκοπό της οδηγίας 2000/31³¹, εκ μόνου του γεγονότος της δημιουργίας μιας νέας προσφοράς, οι καινοτομίες των οικονομικών φορέων που παρέχουν τη δυνατότητα στους καταναλωτές να αποκτήσουν νέες μορφές πρόσβασης σε αγαθά ή υπηρεσίες να αποκλείουν τους εν λόγω οικονομικούς φορείς από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31.

64. Εντούτοις, μια καινοτομία που συνεπάγεται παροχή υπηρεσιών υλικού περιεχομένου από οικονομικό φορέα ή υπό τον έλεγχο του δεν μπορεί να διασφαλίσει τη δυνατότητα εφαρμογής της οδηγίας 2000/31, επειδή, με το πρόσχημα της παροχής μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, ο εν λόγω οικονομικός φορέας θα συναγωνιζόταν με άλλους παράγοντες της αγοράς οι οποίοι δεν θα επωφελούνταν από αυτή την απελευθέρωση.

65. Για τους παραπάνω λόγους, φρονώ ότι το κριτήριο σχετικά με τη δημιουργία προσφοράς υπηρεσιών συνιστά απλώς ένδειξη του γεγονότος ότι μια ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία αποτελεί αδιαίρετο σύνολο με μια υπηρεσία της οποίας το περιεχόμενο είναι υλικό. Δεν αρκεί ένας πάροχος να δημιουργεί νέα προσφορά υπηρεσιών μη παρεχόμενων με ηλεκτρονικά μέσα, υπό την έννοια που μόλις εξέθεσα στα σημεία 49 έως 51 των παρουσών προτάσεων μου: η δημιουργία των υπηρεσιών αυτών πρέπει να συνοδεύεται από τη διατήρηση των όρων παροχής τους υπό τον έλεγχο του εν λόγω παρόχου.

29 Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 38).

30 Βλ., επίσης, προτάσεις μου στην υπόθεση *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 43). Πρβλ., επίσης, Van Cleynenbreuel, P., «Le droit de l'Union européenne ne se prête-t-il pas (encore) à l'ubérisation des services?», *Revue de la Faculté de droit de l'Université de Liège* (1)2018, σ. 114.

31 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 31).

66. Συναφώς, επισημαίνεται ότι ένας φορέας που παρέχει υπηρεσίες με ηλεκτρονικά μέσα δύναται να οργανώνει τη δραστηριότητά του κατά τρόπο που να του επιτρέπει να ασκεί έλεγχο επί της παροχής των υπηρεσιών των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό, ακόμη και αν αυτές εντάσσονται σε προϋπάρχουσα προσφορά. Θα πρέπει, επομένως, υπό τις συνθήκες αυτές, να θεωρηθεί ότι ο εν λόγω φορέας παρέχει υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας και, εξ αυτού του γεγονότος, επωφελείται από την αναφερόμενη στην οδηγία 2000/31 απελευθέρωση; Για τους λόγους που εκτίθενται στο σημείο 64 των παρούσων προτάσεων, στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση.

67. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το κριτήριο σχετικά με τη δημιουργία προσφοράς υπηρεσιών μη παρεχόμενων με ηλεκτρονικά μέσα δεν είναι καθοριστικό όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον οι υπηρεσίες αυτές αποτελούν αδιαίρετο σύνολο με υπηρεσία παρεχόμενη με τα εν λόγω μέσα. Συγκεκριμένα, το στοιχείο που μπορεί να καταστήσει τις υπηρεσίες αυτές αδιαχώριστες από την υπηρεσία την οποία παρέχει ο φορέας με ηλεκτρονικά μέσα είναι η αποφασιστική επιρροή που ασκεί ο πάροχος επί των όρων παροχής των υπηρεσιών, των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό.

68. Για τους λόγους αυτούς, ακολουθώντας το σκεπτικό του Δικαστηρίου όσον αφορά τη δραστηριότητα της Uber, καθίσταται πλέον αναγκαίο να προσδιορισθεί αν η AIRBNB Ireland ασκεί έλεγχο επί των όρων παροχής των υπηρεσιών προσφοράς καταλύματος βραχείας διάρκειας.

5. Η άσκηση ελέγχου επί των όρων παροχής υπηρεσιών

69. Υπενθυμίζεται ότι, στις αποφάσεις *Asociación Profesional Elite Taxi*³² και *Uber France*³³, το Δικαστήριο έκρινε ότι η Uber ασκεί αποφασιστική επιρροή επί των όρων παροχής της υπηρεσίας μεταφοράς, μεταξύ άλλων καθορίζοντας το ανώτατο κόμιστρο, εισπράττοντας το κόμιστρο από τον πελάτη και εν συνεχεία αποδίδοντας τμήμα του στον μη επαγγελματία οδηγό του οχήματος, και ελέγχοντας σε κάποιο βαθμό την ποιότητα των οχημάτων και των οδηγών τους, καθώς και τη συμπεριφορά των τελευταίων, επ' απειλή ακόμη και αποκλεισμού τους³⁴. Η εξέταση των εν λόγω αποφάσεων καταδεικνύει ότι η απαρίθμηση αυτή έχει ενδεικτικό χαρακτήρα.

70. Για τον λόγο αυτόν, εκτιμώ ότι είναι σκόπιμο να υπομνησθεί ότι με τις προτάσεις μου επί των υποθέσεων αυτών επέστησα την προσοχή του Δικαστηρίου στο γεγονός ότι η Uber ήλεγχε άλλες κρίσιμες πτυχές μιας υπηρεσίας αστικής μεταφοράς, δηλαδή τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας, μέσω απαιτήσεων που πρέπει να πληρούν τόσο οι οδηγοί όσο και τα οχήματα, καθώς και την πρόσβαση στην προσφορά για μεταφορές μέσω της παρότρυνσης προς τους οδηγούς να εστιάζουν στα χρονικά σημεία και στις περιοχές μεγάλης ζήτησης³⁵.

71. Από το σύνολο των περιστάσεων αυτών συμπεραίνω ότι η Uber ασκούσε έλεγχο επί όλων των κρίσιμων από οικονομικής απόψεως πτυχών της υπηρεσίας μεταφοράς που προσφερόταν από την πλατφόρμα της. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις υπηρεσίες αστικής μεταφοράς κατά παραγγελία, η τιμή, η άμεση διαθεσιμότητα μέσω μεταφοράς, η οποία διασφαλιζόταν από τον όγκο της προσφοράς, η ελάχιστη αποδεκτή ποιότητα για τους πελάτες αυτών των μέσων μεταφοράς καθώς και η ασφάλειά τους συνιστούν τους πιο κρίσιμους παράγοντες για τους αποδέκτες των υπηρεσιών αυτών. Αντιθέτως, εν προκειμένω, δεν φρονώ ότι η AIRBNB Ireland ασκεί έλεγχο επί όλων των κρίσιμων από οικονομικής απόψεως πτυχών της υπηρεσίας παροχής καταλύματος βραχείας διάρκειας, όπως η τοποθεσία και οι προδιαγραφές των καταλυμάτων αυτών, στοιχεία που μπορούν να χαρακτηρισθούν

³² Απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017 (C-434/15, EU:C:2017:981).

³³ Απόφαση της 10ης Απριλίου 2018 (C-320/16, EU:C:2018:221).

³⁴ Βλ. αποφάσεις της 20ής Δεκεμβρίου 2017, *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:981, σκέψη 39), και της 10ης Απριλίου 2018, *Uber France* (C-320/16, EU:C:2018:221, σκέψη 21).

³⁵ Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 51) και στην υπόθεση *Uber France* (C-320/16, EU:C:2017:511, σημεία 15, 16 και 20).

πρωταρχικής σημασίας όσον αφορά μια τέτοια υπηρεσία. Αντιθέτως, η τιμή δεν φαίνεται να διαδραματίζει τόσο σημαντικό ρόλο στο πλαίσιο των υπηρεσιών παροχής καταλύματος όσο σε αυτό των υπηρεσιών αστικής μεταφοράς κατά παραγγελία. Εν πάση περιπτώσει, όπως προκύπτει από την ανάλυσή μου, η AIRBNB Ireland δεν ελέγχει τις τιμές των υπηρεσιών παροχής καταλύματος.

72. Ασφαλώς, είναι αληθές ότι, όπως, μεταξύ άλλων, παρατήρησε η Ισπανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η ηλεκτρονική υπηρεσία της AIRBNB Ireland έχει αντίκτυπο στην αγορά της παροχής καταλυμάτων βραχείας διάρκειας και, στην πραγματικότητα, στην αγορά παροχής καταλυμάτων εν γένει. Τούτου δοθέντος, η AIRBNB Ireland δεν φαίνεται να ενεργεί ούτε ως ρυθμιστική αρχή των οικονομικών πτυχών της εν λόγω αγοράς ούτε ως πάροχος ασκών αποφασιστικό έλεγχο επί των όρων παροχής των υπηρεσιών παροχής καταλύματος. Όλες οι κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες της λειτουργίας της πλατφόρμας της απορρέουν από τις ενέργειες των χρηστών της πλατφόρμας αυτής και την αλληλεπίδραση της προσφοράς και της ζήτησης.

73. Συναφώς, φρονώ ότι, καίτοι η AIRBNB Ireland παρέχει προαιρετική βοήθεια στον καθορισμό της τιμής, ωστόσο δεν καθορίζει η ίδια την τιμή αυτήν, δεδομένου ότι η τιμή καθορίζεται από τον εκμισθωτή. Περαιτέρω, σε αντίθεση με την περίπτωση της υποθέσεως Uber³⁶, οι εκμισθωτές που χρησιμοποιούν την πλατφόρμα της AIRBNB Ireland δεν αποθαρρύνονται να καθορίσουν οι ίδιοι την τιμή, μόνος παράγοντας δε που μπορεί να τους αποθαρρύνει είναι η αλληλεπίδραση προσφοράς και ζήτησης.

74. Εν συνεχεία, όσον αφορά τους τρόπους παροχής των υπηρεσιών προσφοράς καταλύματος, πρέπει να επισημανθεί ότι οι εκμισθωτές είναι αυτοί που καθορίζουν τους όρους της μισθώσεως. Βεβαίως, η AIRBNB Ireland προκαθορίζει τις διαθέσιμες επιλογές των όρων ακυρώσεως. Εντούτοις, ο εκμισθωτής είναι πάντοτε αυτός που συνειδητά επιλέγει μία εκ των προτεινόμενων επιλογών και, ως εκ τούτου, σε αυτόν εναπόκειται η τελική απόφαση επί των όρων ακυρώσεως.

75. Επιπροσθέτως, φαίνεται ότι, βάσει των πληροφοριών που αντλούνται από τις βαθμολογίες και τα σχόλια των χρηστών, η AIRBNB Ireland δύναται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να απενεργοποιεί προσωρινά μια καταχώριση, να ακυρώνει κράτηση, ακόμη και να απαγορεύει την πρόσβαση στην πλατφόρμα. Επ' αυτού, μπορεί να δοθεί στον διαχειριστή ηλεκτρονικής πλατφόρμας εξουσία διοικητικού ελέγχου, ιδίως προκειμένου να διασφαλίζει ότι τηρούνται οι όροι των συμβάσεων που συνάπτει με τους χρήστες της εν λόγω πλατφόρμας. Περαιτέρω, οι εν λόγω συμβατικοί όροι μπορούν να επιβάλλουν υποχρεώσεις στους χρήστες, προκειμένου να τηρούνται τα πρότυπα λειτουργίας της ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Ως προς τον χαρακτηρισμό των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ανακύπτει πάντως το ζήτημα της έκτασης της εν λόγω εξουσίας, η οποία συνεπάγεται επιρροή επί της παροχής των υπηρεσιών που παρέχονται από τους χρήστες αυτής της πλατφόρμας.

76. Πρέπει να παρατηρηθεί επ' αυτού ότι η Uber ασκούσε έλεγχο επί της ποιότητας των οχημάτων και των οδηγών τους καθώς και επί της συμπεριφοράς των τελευταίων σε σχέση με τα πρότυπα που έθεσε η ίδια. Αντιθέτως, όπως προκύπτει από τα σημεία 27 έως 29 των παρουσών προτάσεων, ο ασκούμενος από την AIRBNB Ireland έλεγχος αφορά την τήρηση από τους χρήστες των προτύπων που έχουν καθορισθεί ή, τουλάχιστον, επιλεγεί από τους ίδιους. Εν πάση περιπτώσει, όσον αφορά τη δραστηριότητα της Uber, η άσκηση της εξουσίας διοικητικού ελέγχου δεν ήταν παρά ένας από τους παράγοντες που οδήγησαν στη διαπίστωση ότι ο εν λόγω πάροχος ασκούσε αποφασιστική επιρροή επί των όρων παροχής των υπηρεσιών μεταφοράς.

77. Τέλος, όσον αφορά τον ισχυρισμό που προβλήθηκε από την ΑΗΤΟΡ, ότι, όπως και στην περίπτωση της Uber, η AIRBNB Ireland συλλέγει το ποσό που αντιστοιχεί στο μίσθωμα και κατόπιν το εμβάζει στον εκμισθωτή, επιβάλλεται εκ νέου η παρατήρηση ότι, όσον αφορά τη δραστηριότητα της Uber, το γεγονός ότι ο εν λόγω πάροχος συνέλεγε το τίμημα ήταν ένα εκ των στοιχείων που

36 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 50).

ελήφθησαν υπόψη προκειμένου να κριθεί ότι η υπηρεσία της δεν εμπίπτει στην έννοια της «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας». Είναι σκόπιμη η παρατήρηση ότι το στοιχείο αυτό της υπηρεσίας η οποία παρέχεται από την AIRBNB Ireland και διασφαλίζεται από την AIRBNB Payments UK είναι χαρακτηριστικό της μεγάλης πλειονότητας των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, συμπεριλαμβανομένων των πλατφορμών που επιτρέπουν την κράτηση σε ξενοδοχείο ή την αγορά αεροπορικών εισιτηρίων³⁷. Από το στοιχείο και μόνον ότι μια ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία περιλαμβάνει δυνατότητες ως προς τον τρόπο πληρωμής των υπηρεσιών οι οποίες δεν παρέχονται ηλεκτρονικώς δεν δύναται να συναχθεί το συμπέρασμα ότι όλες αυτές οι υπηρεσίες είναι αδιαχώριστες.

78. Για όλους τους προεκτεθέντες λόγους, φρονώ ότι δεν μπορεί να συναχθεί ότι η ηλεκτρονική υπηρεσία της AIRBNB Ireland πληροί το κριτήριο σχετικά με την άσκηση ελέγχου επί των υπηρεσιών των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό, ήτοι των υπηρεσιών παροχής καταλύματος βραχείας διάρκειας.

79. Πρέπει στη συνέχεια να εξετασθεί ένα τελευταίο σημείο, ήτοι το επιχείρημα της ΑΗΤΟΡ σύμφωνα με το οποίο δεν μπορεί να γίνει δεκτός εν προκειμένω ο χαρακτηρισμός της υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, δεδομένου ότι η AIRBNB Ireland προσφέρει και άλλες υπηρεσίες στους χρήστες της.

6. Επί των λοιπών υπηρεσιών που παρέχονται από την AIRBNB Ireland

80. Όπως προκύπτει, η AIRBNB Ireland προσφέρει και άλλες υπηρεσίες, δηλαδή υπηρεσία ανάρτησης φωτογραφιών, σύμβαση ασφαλίσεως αστικής ευθύνης και εγγύηση για τις ζημιές.

81. Επιβάλλεται η υπόμνηση ότι, με την απόφαση Ker-Optika³⁸, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι οι υπηρεσίες οι οποίες δεν συνδέονται άρρηκτα με την ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία, υπό την έννοια ότι οι πρώτες μπορούν να παρέχονται ανεξάρτητα από τη δεύτερη, δεν είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη φύση της εν λόγω υπηρεσίας. Η ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία δεν χάνει την οικονομική της σημασία και παραμένει αυτοτελής σε σχέση με τις υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό.

82. Εφόσον εφαρμοσθεί η κρίση αυτή και στην υπό κρίση υπόθεση, πρέπει να επισημανθεί ότι οι λοιπές υπηρεσίες που παρέχονται από την AIRBNB Ireland έχουν προαιρετικό χαρακτήρα, και, ως εκ τούτου, παρεπόμενο σε σχέση με την ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία. Συνεπώς, οι ως άνω λοιπές υπηρεσίες διαχωρίζονται από την ηλεκτρονικά παρεχόμενη. Συγκεκριμένα, ο εκμισθωτής μπορεί, εξ αρχής και με δικά του μέσα, να βγάλει φωτογραφίες και να συνάπτει σύμβαση ασφαλίσεως ή εγγυήσεως με τρίτους.

83. Βεβαίως, οι εν λόγω λοιπές υπηρεσίες που προσφέρει η AIRBNB Ireland παρέχονται από αυτή την ίδια, ενώ η ανάλυση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Ker-Optika³⁹ αφορούσε συμβουλές και ελέγχους πραγματοποιούμενους όχι από τον πωλητή των φακών επαφής, αλλά από οφθαλμιάτρους.

84. Εντούτοις, αμφιβάλλω αν η απάντηση που δόθηκε από το Δικαστήριο στην εν λόγω απόφαση θα ήταν διαφορετική στην περίπτωση οι υπηρεσίες αυτές παρέχονταν από τον φορέα της ηλεκτρονικά παρεχόμενης υπηρεσίας. Θεωρώ εύλογο το ότι, προκειμένου να καταστήσουν πιο ανταγωνιστική την προσφορά τους, οι πάροχοι διευρύνουν το φάσμα των υπηρεσιών που παρέχουν, ιδίως προσφέροντας υπηρεσίες οι οποίες δεν παρέχονται με ηλεκτρονικά μέσα. Στο μέτρο που οι υπηρεσίες αυτές διαχωρίζονται από την υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, οι πρώτες δεν μεταβάλλουν τη

37 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:364, σημείο 34).

38 Απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2010 (C-108/09, EU:C:2010:725).

39 Απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2010 (C-108/09, EU:C:2010:725).

φύση της δεύτερης. Αν γινόταν δεκτή η αντίθετη ερμηνεία, τούτο θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα οι πάροχοι υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας να περιορίσουν την ελκυστικότητα της προσφοράς τους ή να αναθέσουν σε τρίτους, ακόμη και τεχνητά, τις υπηρεσίες με υλικό περιεχόμενο.

85. Συνοψίζοντας, το γεγονός ότι ο πάροχος μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας προσφέρει στους αποδέκτες της εν λόγω υπηρεσίας και άλλες υπηρεσίες, των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό, δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό της εν λόγω υπηρεσίας ως «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας», υπό την προϋπόθεση ότι οι άλλες υπηρεσίες δεν συνδέονται άρρηκτα με την ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία, υπό την έννοια ότι αυτή δεν χάνει την οικονομική της σημασία και παραμένει αυτοτελής σε σχέση με τις υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό.

7. Πρόταση επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

86. Κατόπιν της προεκτεθείσας αναλύσεως, φρονώ ότι οι υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό, οι οποίες δεν είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία, δεν είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη φύση της εν λόγω υπηρεσίας. Η ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία δεν χάνει την οικονομική της σημασία και παραμένει αυτοτελής σε σχέση με τις υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό.

87. Τα δύο κριτήρια που έχει θέσει συναφώς η νομολογία του Δικαστηρίου, δηλαδή το κριτήριο σχετικά με τη δημιουργία μιας προσφοράς υπηρεσιών και αυτό σχετικά με την άσκηση ελέγχου επί των όρων παροχής των υπηρεσιών αυτών, καθιστούν δυνατόν να δοθεί απάντηση στο ερώτημα κατά πόσον μια ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία, μεμονωμένα εξεταζόμενη, εμπίπτει *a priori* στον ορισμό της «υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας», μπορεί ή όχι να διαχωριστεί από άλλες υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό.

88. Ωστόσο, το κριτήριο σχετικά με τη δημιουργία μιας προσφοράς υπηρεσιών συνιστά απλώς ένδειξη του γεγονότος ότι μια ηλεκτρονικά παρεχόμενη υπηρεσία αποτελεί αδιαίρετο σύνολο με μια υπηρεσία υλικού περιεχομένου. Δεν αρκεί ένας πάροχος να έχει δημιουργήσει νέα προσφορά υπηρεσιών μη παρεχόμενων με ηλεκτρονικά μέσα, κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα. Η δημιουργία τέτοιας προσφοράς πρέπει να συνοδεύεται από τη διατήρηση των όρων παροχής των υπηρεσιών αυτών υπό τον έλεγχο του εν λόγω παρόχου.

89. Υπό το πρίσμα των σκέψεων αυτών, προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/31, σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2015/1535, έχει την έννοια ότι μια υπηρεσία η οποία συνίσταται στη μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ υποψήφιων μισθωτών και εκμισθωτών οι οποίοι προσφέρουν υπηρεσίες παροχής καταλύματος βραχείας διάρκειας, σε περίπτωση κατά την οποία ο πάροχος της προαναφερθείσας υπηρεσίας δεν ασκεί έλεγχο επί των ουσιωδών όρων των παροχών αυτών, συνιστά υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, υπό την έννοια των προαναφερθεισών διατάξεων. Το γεγονός ότι ο εν λόγω πάροχος παρέχει επίσης και άλλες υπηρεσίες των οποίων το περιεχόμενο είναι υλικό δεν αποκλείει τον χαρακτηρισμό της ηλεκτρονικά παρεχόμενης υπηρεσίας ως υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, υπό τον όρο ότι η τελευταία αυτή υπηρεσία δεν αποτελεί αδιαίρετο σύνολο με τις εν λόγω υπηρεσίες.

90. Πρέπει να τονισθεί ότι οι όροι μισθώσεως καταλυμάτων, δηλαδή οι παρεχόμενες από τους εκμισθωτές υπηρεσίες, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/31 και πρέπει να αξιολογηθούν υπό το πρίσμα άλλων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης⁴⁰.

⁴⁰ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 2010, Ker-Optika (C-108/09, EU:C:2010:725, σκέψη 41).

91. Δεδομένου ότι το πρώτο ερώτημα χρήζει καταφατικής απαντήσεως και, επομένως, η παρεχόμενη από την AIRBNB Ireland υπηρεσία πρέπει να θεωρηθεί ως «υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας» υπό την έννοια της οδηγίας 2000/31, πρέπει να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

B. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

92. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο υποβλήθηκε σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως επί του πρώτου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί κατά πόσον οι απαιτήσεις που επιβάλλει ο νόμος Hoguet μπορούν να προβληθούν έναντι της AIRBNB Ireland ως παρόχου υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

1. Επί του παραδεκτού

93. Η Γαλλική Κυβέρνηση εκτιμά, κυρίως, ότι το Δικαστήριο είναι προδήλως αναρμόδιο να απαντήσει στο ερώτημα αυτό. Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, το δεύτερο ερώτημα συνεπάγεται ότι πρέπει να διακριβωθεί αν η AIRBNB Ireland εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του νόμου Hoguet, ζήτημα που άπτεται της ερμηνείας του εθνικού δικαίου και, ως εκ τούτου, εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του αιτούντος δικαστηρίου.

94. Επικουρικώς, η Γαλλική Κυβέρνηση διατείνεται ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι προδήλως απαράδεκτο για τον πρόσθετο λόγο ότι δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, καθόσον δεν διευκρινίζει αν η AIRBNB Ireland εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του νόμου Hoguet⁴¹.

95. Δεν συμμερίζομαι τις επιφυλάξεις που διατυπώνει η Γαλλική Κυβέρνηση ως προς το παραδεκτό του δεύτερου ερωτήματος.

96. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι, στο πλαίσιο του επικουρικώς προβαλλόμενου επιχειρήματός της, η Γαλλική Κυβέρνηση παραδέχεται ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το αιτούν δικαστήριο υπαινίσσεται ότι η AIRBNB Ireland εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του νόμου Hoguet. Συγκεκριμένα, το δεύτερο ερώτημα αφορά το ζήτημα όχι αν ο νόμος αυτός *εφαρμόζεται ή όχι* στην AIRBNB Ireland, αλλά αν οι *περιοριστικοί κανόνες* του νόμου Hoguet *μπορούν να προβληθούν* έναντι αυτής.

97. Επιπλέον, μια αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι κατά τεκμήριο λυσιτελής και, επομένως, μόνο σε σπάνιες και ακραίες περιπτώσεις αρνείται το Δικαστήριο να δώσει απάντηση, ιδίως όταν είναι πρόδηλο ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί στις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης⁴², περίπτωση η οποία δεν συντρέχει εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, εκλαμβάνω το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα υπό την έννοια ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί εάν ένα κράτος μέλος πλην εκείνου στο έδαφος του οποίου είναι εγκατεστημένος ο πάροχος της υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας (το κράτος μέλος καταγωγής) δύναται, μέσω κανόνων όπως οι προβλεπόμενοι στον νόμο Hoguet, να επιβάλλει πράγματι ορισμένες απαιτήσεις σε αυτόν τον πάροχο. Όπως καταδεικνύεται από την κατ' αντιμωλίαν συζήτηση μεταξύ των διαδίκων, το εν λόγω ζήτημα δύναται να υπάγεται σε άλλα νομοθετήματα του δικαίου της Ένωσης.

⁴¹ Έτι επικουρικότερον, η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται με τις γραπτές παρατηρήσεις της ότι μια ποινική διαδικασία η οποία κινήθηκε αφότου κατατέθηκε έγκληση με άσκηση πολιτικής αγωγής πρέπει να εκληφθεί ως διαφορά μεταξύ ιδιωτών. Επομένως, δεν μπορεί να γίνει επίκληση της οδηγίας 2000/31 στη διαφορά της κύριας δίκης και, ως εκ τούτου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα έχει υποθετικό χαρακτήρα. Ωστόσο, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Γαλλική Κυβέρνηση φάνηκε να ανακαλεί το επιχειρήμα της σχετικά με τον υποθετικό χαρακτήρα του δεύτερου ερωτήματος. Εν πάση περιπτώσει, ουδόλως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο επελήφθη διαφοράς μεταξύ δύο ιδιωτών. Τουναντίον, από το ρητό νομικό πλαίσιο προκύπτει ότι ποινική διαδικασία κινήσιμα μετά την κατάθεση έγκλησης με άσκηση πολιτικής αγωγής μπορεί να καταλήξει στην επιβολή ποινικών κυρώσεων.

⁴² Βλ., ιδίως, απόφαση της 7ης Ιουλίου 2011, Agafitei κ.λπ. (C-310/10, EU:C:2011:467, σκέψη 28).

98. Με την επιφύλαξη των ανωτέρω, παρατηρείται ότι, κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία, η Γαλλική Κυβέρνηση δήλωσε ότι οι προβλεπόμενες από τον νόμο Hoguet απαιτήσεις δεν εφαρμόζονται σε παρόχους όπως η AIRBNB Ireland.

99. Εν πάση περιπτώσει, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να προσδιορίσει επακριβώς το πεδίο εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας. Επομένως, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί απάντηση, υπό την επιφύλαξη ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί επί του πεδίου εφαρμογής του νόμου Hoguet.

2. Επί της ουσίας

α) Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2005/36/EK

100. Η ΑΗΤΟΡ ισχυρίζεται ότι η δυνατότητα προβολής του νόμου Hoguet έναντι της AIRBNB Ireland πρέπει να εκτιμηθεί με γνώμονα την οδηγία 2005/36/EK⁴³, η οποία επιτρέπει στα κράτη μέλη να πλαισιώνουν ορισμένα επαγγέλματα με επαγγελματικούς και δεοντολογικούς κανόνες και ρυθμίσεις σχετικά με την ευθύνη.

101. Αντιθέτως, η AIRBNB Ireland υποστηρίζει, πρώτον, ότι η οδηγία 2000/31 δεν περιλαμβάνει καμία εξαίρεση που να συνεπάγεται ότι οι διατάξεις της οδηγίας 2005/36 κατισχύουν αυτών της πρώτης αυτής οδηγίας.

102. Δεύτερον, η AIRBNB Ireland αναφέρει ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2005/36 και την απόφαση X-Steuerberatungsgesellschaft⁴⁴, η ως άνω οδηγία δεν τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωση της υπό κρίση υποθέσεως, για τον λόγο ότι η AIRBNB Ireland δεν μετακινείται εντός του γαλλικού εδάφους για να ασκήσει το επάγγελμά της.

103. Πρέπει να παρατηρηθεί, κατ' αρχάς, ότι, κατά το άρθρο 5, παράγραφος 2, της οδηγίας 2005/36, η αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, στο μέτρο που αφορά περιορισμούς σχετικά με τα επαγγελματικά προσόντα, εφαρμόζεται μόνο στην περίπτωση που ο πάροχος μετακινείται στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής προκειμένου να ασκήσει, προσωρινά και περιστασιακά, το επάγγελμά του. Ωστόσο, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι η AIRBNB Ireland βρίσκεται σε αυτήν την κατάσταση. Συνεπώς, ο εν λόγω πάροχος δεν μπορεί να επωφεληθεί από την αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 της οδηγίας 2005/36.

104. Με την προβαλλόμενη από την AIRBNB Ireland απόφαση X-Steuerberatungsgesellschaft⁴⁵, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι σε μια τέτοια περίπτωση, ο πάροχος δεν μπορούσε να επωφεληθεί ούτε από την ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών που κατοχυρώνεται στην οδηγία 2006/123/EK⁴⁶ και ότι, επομένως, οι προϋποθέσεις προσβάσεως σε επάγγελμα έπρεπε να αξιολογηθούν υπό το πρίσμα της ΣΛΕΕ⁴⁷.

43 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ 2005, L 255, σ. 22).

44 Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015 (C-342/14, EU:C:2015:827, σκέψη 35).

45 Απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015 (C-342/14, EU:C:2015:827).

46 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (ΕΕ 2006, L 376, σ. 36).

47 Κατά το άρθρο 17, παράγραφος 6, της οδηγίας 2006/123, η αρχή της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών, που προβλέπεται στο άρθρο 16 της εν λόγω οδηγίας, δεν εφαρμόζεται σε ζητήματα που διέπονται από τον τίτλο II της οδηγίας 2005/36, περιλαμβανομένων των απαιτήσεων στα κράτη μέλη στα οποία παρέχεται η υπηρεσία, οι οποίες επιφυλάσσουν μια δραστηριότητα σε συγκεκριμένο επάγγελμα. Βλ. απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 2015, X-Steuerberatungsgesellschaft (C-342/14, EU:C:2015:827, σκέψη 35).

105. Στην παρούσα υπόθεση τίθεται επομένως το ζήτημα της σχέσεως μεταξύ, αφενός, της οδηγίας 2000/31 και της αρχής της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας και, αφετέρου, της ευχέρειας των κρατών μελών να ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις προσβάσεως σε επάγγελμα.

106. Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί ότι οι προϋποθέσεις προσβάσεως σε ένα επάγγελμα δεν δύνανται να εφαρμοσθούν σε φορέα που παρέχει υπηρεσίες με χρήση του διαδικτύου⁴⁸. Συγκεκριμένα, ο συντονισμένος τομέας περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις απαιτήσεις που αφορούν την ανάληψη δραστηριότητας παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όπως είναι οι προϋποθέσεις σχετικά με τα προσόντα, την έγκριση ή την κοινοποίηση, ακόμη και εάν πρόκειται για γενικές απαιτήσεις⁴⁹. Εξάλλου, σε αντίθεση με την οδηγία 2006/123⁵⁰, η οδηγία 2000/31 δεν περιλαμβάνει καμία εξαίρεση η οποία να προβλέπει ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας δεν αφορά απαιτήσεις σχετικές με την πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα.

107. Κατά συνέπεια, τουλάχιστον όσον αφορά τις απαιτήσεις σχετικά με την πρόσβαση σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα, ένας φορέας που παρέχει υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας στο κράτος μέλος καταγωγής δύναται να επικαλεστεί την κατοχυρωμένη από την οδηγία 2000/31⁵¹ ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών. Δεδομένου ότι το εν λόγω ζήτημα καλύπτεται από την οδηγία 2000/31, παρέλκει η εξέταση υπό το πρίσμα του πρωτογενούς δικαίου⁵².

β) Επί της δυνατότητας εφαρμογής της οδηγίας 2007/64/EK

108. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι οι παρεχόμενες από την AIRBNB Payments UK υπηρεσίες υπάγονται ενδεχομένως στην οδηγία 2007/64/EK⁵³.

109. Δεδομένου ότι το δεύτερο ερώτημα υποβάλλεται σε περίπτωση που το Δικαστήριο απαντήσει καταφατικώς στο πρώτο ερώτημα, όπερ συνεπάγεται ότι η AIRBNB Ireland επωφελείται από την αρχή της ελεύθερης παροχής των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας που κατοχυρώνεται στην οδηγία 2000/31, θα περιορίσω την ανάλυσή μου επί του δεύτερου ερωτήματος στην εν λόγω οδηγία.

110. Περαιτέρω, δεδομένου ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δεν μνημονεύει την οδηγία 2007/64 και επειδή η AIRBNB Payments UK δεν είναι διάδικος της δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, δεν θεωρώ σκόπιμο, ελλείψει διευκρινίσεων από το αιτούν δικαστήριο και παρατηρήσεων από τους διαδίκους πλην της Επιτροπής, να εξετάσω ζητήματα δυνάμει να ανακύψουν από την οδηγία αυτή. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δεν έχει επαρκή στοιχεία για να τα εξετάσει αυτεπαγγέλτως.

48 Βλ., μεταξύ άλλων, Hatzopoulos, V., *The Collaborative Economy and EU Law*, Hart Publishing, Oxford – Portland, 2018, σ. 41.

49 Βλ. άρθρο 2, στοιχείο η', της οδηγίας 2000/31. Βλ., επίσης, Lodder, A.R., Murray, A.D. (επιμ.), *EU Regulation of E-Commerce: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham-Northampton, 2017, σ. 29.

50 Βλ. υποσημείωση 47.

51 Πρβλ. Οδηγός χρήσης – Οδηγία 2005/36/EK: όλα όσα θέλετε να γνωρίζετε σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων, <https://ec.europa.eu>, σ. 16.

52 Πρβλ. απόφαση της 23ης Φεβρουαρίου 2016, Επιτροπή κατά Ουγγαρίας (C-179/14, EU:C:2016:108, σκέψη 118). Βλ., επίσης, προτάσεις μου στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις X και Visser (C-360/15 και C-31/16, EU:C:2017:397, σημείο 152).

53 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Νοεμβρίου 2007, για τις υπηρεσίες πληρωμών στην εσωτερική αγορά, την τροποποίηση των οδηγιών 97/7/EK, 2002/65/EK, 2005/60/EK και 2006/48/EK, και την κατάργηση της οδηγίας 97/5/EK (EE 2007, L 319, σ. 1).

γ) *Επί της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας και της εκτάσεώς της*

111. Επιβάλλεται να επισημανθεί ευθύς αμέσως ότι, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31, κάθε κράτος μέλος μεριμνά ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που παρέχει ένας φορέας εγκατεστημένος στο έδαφός του να τηρούν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του οι οποίες εμπίπτουν στον συντονισμένο τομέα, όπως ορίζεται στο άρθρο 2, στοιχείο η', της εν λόγω οδηγίας. Αντιθέτως, με την εξαίρεση των αναφερόμενων στο άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31 περιπτώσεων, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας απαγορεύει στα άλλα κράτη μέλη να περιορίσουν, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

112. Οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας καλύπτονται από την ελεύθερη κυκλοφορία η οποία διασφαλίζεται από την οδηγία 2000/31 μόνον όσον αφορά τους τομείς που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας. Το άρθρο 1, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/31 διευκρινίζει τους τομείς και τα ζητήματα στα οποία δεν εφαρμόζεται η οδηγία αυτή, ωστόσο, η υπό κρίση υπόθεση δεν αφορά κάποιον εξ αυτών⁵⁴.

113. Επιπλέον, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 2000/31, οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας δεν καλύπτονται από την ελεύθερη κυκλοφορία όσον αφορά τους τομείς που αναφέρονται στο παράρτημα της εν λόγω οδηγίας. Οι απαιτήσεις του νόμου Hoguet δεν εμπίπτουν σε κανέναν από αυτούς τους τομείς⁵⁵.

114. Οι απαιτήσεις σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, οι οποίες υπάγονται στον συντονισμένο τομέα, μπορούν να προέρχονται από το κράτος μέλος καταγωγής ή –εντός των ορίων που θέτει το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31– από άλλα κράτη μέλη.

115. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά τη δεύτερη αυτή περίπτωση, κατά την οποία η ρύθμιση κράτους μέλους άλλου από το κράτος μέλος καταγωγής ενδέχεται να περιορίζει τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, και, ως εκ τούτου, να εμπίπτει *a priori* στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/31⁵⁶.

116. Ο συντονισμένος τομέας, όπως ορίζεται στο άρθρο 2, στοιχείο η', της οδηγίας 2000/31 ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της αιτιολογικής σκέψεως 21 της οδηγίας αυτής, περιλαμβάνει τις απαιτήσεις που αφορούν την ανάληψη δραστηριότητας παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας και την άσκηση τέτοιας δραστηριότητας, ανεξαρτήτως εάν πρόκειται για γενικές διατάξεις ή για διατάξεις σχεδιασμένες ειδικά για τις εν λόγω υπηρεσίες ή τους φορείς παροχής τους⁵⁷. Ως εκ τούτου, οι απαιτήσεις που προβλέπει ο νόμος Hoguet φαίνεται να υπάγονται στον συντονισμένο τομέα.

⁵⁴ Από το άρθρο 1, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/31 προκύπτει ότι αυτή δεν εφαρμόζεται στον φορολογικό τομέα, σε θέματα σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και σχετικά με συμφωνίες ή πρακτικές διεπόμενες από τη νομοθεσία περί καρτέλ καθώς και σε ορισμένες δραστηριότητες των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, οι οποίες απαριθμούνται στο άρθρο 1, παράγραφος 5, στοιχείο δ', της εν λόγω οδηγίας.

⁵⁵ Βλ. παράρτημα της οδηγίας 2000/31. Ως προς τον τρόπο λειτουργίας του άρθρου 3, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας, βλ. απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2017, VCAST (C-265/16, EU:C:2017:913, σκέψεις 24 και 25). Βλ., επίσης, προτάσεις μου στην υπόθεση VCAST (C 265/16, EU:C:2017:649, σημείο 19).

⁵⁶ Βλ., *a contrario*, απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Παπασάββας (C-291/13, EU:C:2014:2209, σκέψη 35).

⁵⁷ Αντιθέτως, οι απαιτήσεις οι οποίες δεν υπάγονται στον συντονισμένο τομέα ούτε αποτελούν αντικείμενο εναρμονίσεως στο επίπεδο της Ένωσης πρέπει ενδεχομένως να εκτιμηθούν υπό το πρίσμα του πρωτογενούς δικαίου. Πρβλ. απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, Dynamic Medien (C-244/06, EU:C:2008:85, σκέψη 23). Βλ., επίσης, Lodder, A.R., «Directive 2000/31/EC on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the internal market», σε Lodder, A.R., Murray, A.D. (επιμ.), *EU Regulation of E-Commerce: A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham-Northampton, 2017, σ. 31.

117. Προκειμένου μια απαίτηση τιθέμενη από ένα κράτος μέλος πλην εκείνου όπου είναι εγκατεστημένος ο φορέας παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας να μπορεί να προβληθεί έναντι αυτού και να οδηγήσει σε περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εν λόγω υπηρεσιών, η απαίτηση αυτή πρέπει να συνιστά μέτρο που πληροί τις ουσιαστικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις που τίθενται, αντιστοίχως, στο άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2000/31.

δ) Επί των μέτρων παρέκκλισης υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/31

118. Επισημαίνεται εκ προοιμίου ότι ο θεσπισθείς το 1970 νόμος Hoguet είναι προγενέστερος της οδηγίας 2000/31. Είναι, συνεπώς, προφανές ότι οι τιθέμενες από τον εν λόγω νόμο απαιτήσεις δεν έχουν διατυπωθεί εξ αρχής ως μέτρα προβλεπόμενα στο άρθρο 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας. Εκτός αυτού, η οδηγία 2000/31 δεν περιλαμβάνει ρήτρα που να επιτρέπει στα κράτη μέλη να διατηρούν σε ισχύ προγενέστερα μέτρα τα οποία ενδεχομένως περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

119. Τούτου λεχθέντος, δεν μπορώ εκ προοιμίου να αποκλείσω ότι ένα μέτρο προγενέστερο της οδηγίας 2000/31 ή το οποίο έχει ληφθεί δυνάμει ρυθμίσεως προγενέστερης της οδηγίας αυτής, υπό την προϋπόθεση ότι πληροί τις προβλεπόμενες στο άρθρο 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας προϋποθέσεις, θα μπορούσε να περιορίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

120. Επιπλέον, από το γράμμα του άρθρου 3, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31, προκύπτει προδήλως ότι ένα κράτος μέλος μπορεί να παρεκκλίνει από το άρθρο 3, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας με δύο είδη μέτρων: αυτά που υπόκεινται στις διαδικαστικές προϋποθέσεις που τίθενται στο άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο β', της προαναφερθείσας οδηγίας και αυτά που δεν υπόκεινται στις προϋποθέσεις αυτές, δηλαδή, τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις, τα μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών⁵⁸.

121. Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, η στοιχειοθέτηση της ποινικής ευθύνης της AIRBNB Ireland στο πλαίσιο της διαδικασίας της κύριας δίκης εξαρτάται από την απάντηση στο προκριματικό ερώτημα αν ο εν λόγω πάροχος υποχρεούνταν να πληροί τις απαιτήσεις που τίθενται από τις διατάξεις του νόμου Hoguet. Κατά την άποψή μου, αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον οι κανόνες σχετικά με την άσκηση του επαγγέλματος του κτηματομεσίτη μπορούν να προβληθούν έναντι αυτού του παρόχου.

122. Κατόπιν των ανωτέρω διευκρινίσεων, προχωρώ ευθύς αμέσως στην ανάλυση των προϋποθέσεων του άρθρου 3, παράγραφος 4, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2000/31.

ε) Ουσιαστικές προϋποθέσεις

123. Κατ' αρχάς, από το άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/31 προκύπτει ότι παρεκκλίσεις από την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας επιτρέπονται, μεταξύ άλλων, εφόσον είναι αναγκαίες για λόγους σχετικούς με τη δημόσια τάξη, την προστασία της δημόσιας υγείας ή την προστασία του καταναλωτή. Προφανής σκοπός των τιθέμενων από τον νόμο Hoguet απαιτήσεων είναι η προστασία του καταναλωτή.

⁵⁸ Βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 25 της οδηγίας 2000/31, κατά την οποία τα εθνικά δικαστήρια, περιλαμβανομένων των αστικών δικαστηρίων, που επιλαμβάνονται ιδιωτικών διαφορών, μπορούν να παρεκκλίνουν από την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας σύμφωνα με τους όρους της οδηγίας αυτής. Περαιτέρω, κατά την αιτιολογική σκέψη 26 της οδηγίας 2000/31, τα κράτη μέλη μπορούν, σύμφωνα με τους όρους της, να εφαρμόζουν το εθνικό ποινικό δίκαιο και ποινική δικονομία, προκειμένου να λαμβάνουν όλα τα ανακριτικά και λοιπά μέτρα που απαιτούνται για τη διαπίστωση και δίωξη αξιόποινων πράξεων, χωρίς να απαιτείται η κοινοποίηση των μέτρων αυτών στην Επιτροπή.

124. Εν συνεχεία, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο α', σημείο ii, της οδηγίας 2000/31, τα κατά παρέκκλιση μέτρα μπορούν να λαμβάνονται όταν μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, την οποία έχει αφορά μέτρο ληφθέν από κράτος μέλος άλλο από εκείνο της καταγωγής, *βλάπτει τον στόχο αυτόν ή συνιστά σοβαρό κίνδυνο που απειλεί να βλάψει τον στόχο αυτόν.*

125. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο α', σημείο iii, της οδηγίας 2000/31 οι παρεκκλίσεις αυτές πρέπει να είναι *ανάλογες.*

126. Ωστόσο, η απόφαση περί παραπομπής δεν παρέχει κανένα στοιχείο από το οποίο θα μπορούσε να εκτιμηθεί αν μια ρύθμιση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης πληροί τις απαιτήσεις αυτές.

127. Τούτου δοθέντος, εναπόκειται σε ένα κράτος μέλος που επιδιώκει να περιορίσει, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, να αποδείξει ότι συντρέχουν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/31.

128. Συγκεκριμένα, ελλείπει διευκρινίσεων ως προς την αναγκαιότητα θεσπίσεως του επίμαχου μέτρου και την ενδεχόμενη υπονόμηση ενός εκ των στόχων που προσδιορίζονται στο άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 2000/31 από την υπηρεσία της AIRBNB Ireland, το δεύτερο ερώτημα πρέπει να εκληφθεί μόνον υπό την έννοια ότι αποσκοπεί στο να επιτρέψει ενδεχομένως σε ένα κράτος μέλος άλλο από εκείνο της καταγωγής να επιβάλει, αυτεπαγγέλτως και χωρίς την εξέταση των ουσιαστικών προϋποθέσεων, τις απαιτήσεις σχετικά με την άσκηση του επαγγέλματος του κτηματομεσίτη σε φορείς που παρέχουν μια κατηγορία υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας.

129. Φρονώ ότι η οδηγία 2000/31 αντιτίθεται στη δυνατότητα κράτους μέλους να περιορίζει, υπό τέτοιες περιστάσεις και κατ' αυτόν τον τρόπο, την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας οι οποίες προέρχονται από ένα άλλο κράτος μέλος.

130. Πρώτον, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 επιβάλλει στα κράτη μέλη καταγωγής την υποχρέωση να μεριμνούν ώστε οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που παρέχει ένας φορέας εγκατεστημένος στο έδαφός τους να τηρούν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις του οι οποίες εμπίπτουν στον συντονισμένο τομέα⁵⁹. Σε αντίθεση με αυτήν τη γενική υποχρέωση, προκειμένου να μην «αλλοιώνεται» η αναφερόμενη στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 αρχή, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής επιτρέπει στα κράτη μέλη πλην εκείνου της καταγωγής να παρεκκλίνουν από την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών παρεμπιπτόντως και μόνον.

131. Δεύτερον, το άρθρο 3 της οδηγίας 2000/31 πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών⁶⁰. Η ανάθεση όμως της αρμοδιότητας και σε άλλα κράτη μέλη πλην εκείνου της καταγωγής να εφαρμόζουν αυτεπαγγέλτως, σε όλους τους φορείς που παρέχουν μια κατηγορία υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, μέτρα που έχουν γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα θα αποδυνάμωνε σημαντικά την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εν λόγω υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2000/31 διασφαλίζει σε έναν πάροχο

59 Βλ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, eDate Advertising κ.λπ. (C-509/09 και C-161/10, EU:C:2011:685, σκέψη 61). Βλ., επίσης, D'Acunतो, S., «La directive 98/48 prévoyant un mécanisme de transparence réglementaire pour les services de la société de l'information: un premier bilan après douze mois de fonctionnement», *Revue du droit de l'Union européenne*, αριθ. 3, 2000, σ. 628.

60 Βλ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2011, eDate Advertising κ.λπ. (C-509/09 και C-161/10, EU:C:2011:685, σκέψη 64).

υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας ορισμένο βαθμό ασφάλειας δικαίου: με την επιφύλαξη των παρεκκλίσεων που επιτρέπονται υπό τους όρους του άρθρου 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας, δεν μπορούν να επιβληθούν στον εν λόγω πάροχο αυστηρότερες απαιτήσεις από εκείνες που προβλέπει το ουσιαστικό δίκαιο που ισχύει στο κράτος μέλος εγκαταστάσεώς του.

132. Τρίτον, τα μέτρα που λαμβάνονται δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 4, της εν λόγω οδηγίας 2000/31 δεν αφορούν τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας ή τους παρόχους τους, αλλά μια *συγκεκριμένη* υπηρεσία.

133. Τέταρτον, προκειμένου να διαπιστωθεί αν *μια υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας* βλάπτει έναν συγκεκριμένο στόχο ή συνιστά σοβαρό κίνδυνο που απειλεί να βλάψει τον στόχο αυτόν, επιβάλλεται, κατά τη γνώμη μου, να εξεταστούν, σε κάθε περίπτωση, οι περιστάσεις της προκειμένης περιπτώσεως.

134. Τέλος, πέμπτον, οι ως άνω εκτιμήσεις επιβεβαιώνονται από τις διαδικαστικές προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληροί το κράτος μέλος που επιδιώκει να περιορίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών και στις οποίες θα επανέλθω αργότερα⁶¹. Είναι σκόπιμη η παρατήρηση ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31, ένα κράτος μέλος που προτίθεται να λάβει μέτρα παρέκκλισης πρέπει να κοινοποιήσει προηγουμένως την πρόθεσή του στην Επιτροπή και να ζητήσει από το κράτος μέλος καταγωγής να λάβει μέτρα όσον αφορά τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. Το εν λόγω κράτος μέλος δύναται, ελλείψει κατάλληλης αντίδρασης από το κράτος μέλος καταγωγής, να λάβει τα προβλεπόμενα μέτρα. Οι εν λόγω διαδικαστικές προϋποθέσεις επιβεβαιώνουν σαφώς ότι τα αναφερόμενα στο άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31 μέτρα μπορούν να ληφθούν μόνον *ad hoc*.

135. Για τους λόγους αυτούς, είμαι της γνώμης ότι ένα κράτος μέλος πλην εκείνου της καταγωγής δεν μπορεί να παρεκκλίνει από την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας παρά μόνο μέσω μέτρων λαμβανόμενων «κατά περίπτωση»⁶².

136. Περαιτέρω, εκτιμώ ότι οι τιθέμενες από τον νόμο Hoguet απαιτήσεις ενδέχεται να εγείρουν αμφιβολίες ως προς την αναλογικότητά τους. Από την κατ' αντιμωλίαν συζήτηση μεταξύ των διαδίκων συνάγεται ότι δεν είναι βέβαιο ότι η AIRBNB Ireland θα μπορούσε να αποκτήσει επαγγελματική ταυτότητα βάσει του νόμου αυτού. Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού βάσει των στοιχείων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο με την αίτησή του.

137. Εν πάση περιπτώσει, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται κατ' αρχήν να εξακριβώσει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των στοιχείων που περιήλθαν σε γνώση του, αν τα επίδικα μέτρα είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της προστασίας του καταναλωτή και αν υπερβαίνουν το απαιτούμενο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρο.

61 Βλ. σημεία 138 έως 150 των παρούσων προτάσεων.

62 Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα – Η εφαρμογή του άρθρου 3, παράγραφοι 4 έως 6, της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, της 14ης Μαΐου 2003 [COM/2003/0259 τελικό, σημεία 1 και 2.1.2]: έκθεση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή – Πρώτη έκθεση σχετικά με την εφαρμογή [της οδηγίας 2000/31], της 21ης Νοεμβρίου 2003 [COM(2003) 702 τελικό, σημείο 4.1]. Βλ., επίσης, Crabit, E., «La directive sur le commerce électronique: I. le projet “Méditerranée”», *Revue du droit de l'Union européenne*, αριθ. 4, 2000, σ. 762 και 792· Gkoutzinis, A., *Internet Banking and the Law in Europe: Regulation, Financial Integration and Electronic Commerce*, Cambridge University Press, Cambridge New York, 2006, σ. 283.

στ) Διαδικαστικές προϋποθέσεις

138. Προς υπενθύμιση, από το άρθρο 3, παράγραφος 4, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31 προκύπτει ότι ένα κράτος μέλος που προτίθεται να λάβει μέτρα που περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας που προέρχονται από άλλο κράτος μέλος πρέπει να κοινοποιήσει προηγουμένως την πρόθεσή του στην Επιτροπή και να ζητήσει από το κράτος μέλος καταγωγής να λάβει μέτρα όσον αφορά τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας.

139. Δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι η Γαλλική Δημοκρατία ζήτησε από την Ιρλανδία να λάβει μέτρα όσον αφορά τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας.

140. Εκτός αυτού, φαίνεται ότι δεν τηρήθηκε ούτε ο όρος σχετικά με την κοινοποίηση προς την Επιτροπή, τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά την περίοδο μεταφοράς της οδηγίας 2000/31.

141. Από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η μη κοινοποίηση των τεχνικών κανόνων, που προβλέπεται στην οδηγία 2015/1535, έχει ως συνέπεια τη μη δυνατότητα εφαρμογής των τεχνικών αυτών κανόνων, οπότε αυτοί δεν μπορούν να αντιτάσσονται στους ιδιώτες⁶³. Η έννομη συνέπεια είναι όμως ίδια όσον αφορά την παράλειψη κοινοποίησης στην Επιτροπή, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31⁶⁴,

142. Επισημαίνεται στο πλαίσιο αυτό ότι, με τις προτάσεις του στην υπόθεση Enichem Base κ.λπ.⁶⁵, ο γενικός εισαγγελέας F. G. Jacobs προέβη σε διάκριση μεταξύ, αφενός, των υποχρεώσεων κοινοποίησης που συνοδεύονται από λεπτομερείς διατάξεις παρέχουσες τη δυνατότητα στην Επιτροπή και στα άλλα κράτη μέλη να υποβάλλουν παρατηρήσεις σε σχέση με κοινοποιηθέντα σχέδια και επιβάλλουν στα κράτη μέλη υπό ορισμένες περιστάσεις να αναβάλλουν τη θέσπιση των σχεδίων αυτών για ορισμένη περίοδο και, αφετέρου, των υποχρεώσεων κοινοποίησης που δεν συνοδεύονται από τέτοιες διατάξεις. Ο γενικός εισαγγελέας F. G. Jacobs επισήμανε στη συνέχεια ότι, ελλείψει πρόβλεψης συγκεκριμένης διαδικασίας αναστολής της έναρξης ισχύος του επίμαχου μέτρου ή διενέργειας κοινοτικού ελέγχου, δεν μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η παράλειψη ενημέρωσης της Επιτροπής είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη νομιμότητας των μέτρων⁶⁶.

143. Με την απόφασή του, το Δικαστήριο έκρινε ότι, εφόσον δεν προβλέπει διαδικασία κοινοτικού ελέγχου των σχεδίων και δεν εξαρτά η θέση σε ισχύ των σκοπούμενων ρυθμίσεων από το αν συμφωνεί ή αν δεν αντιτίθεται η Επιτροπή, ένας κανόνας που επιβάλλει στα κράτη μέλη να κοινοποιούν στην Επιτροπή τέτοια σχέδια και τέτοιες κανονιστικές ρυθμίσεις δεν παρέχει στους ιδιώτες δικαίωμα το οποίο θα μπορούσαν αυτοί να προβάλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων για τον λόγο ότι θεσπίστηκε χωρίς να έχει κοινοποιηθεί προηγουμένως στην Επιτροπή⁶⁷.

63 Βλ., προσφάτως, απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, σκέψεις 52 και 53). Βλ., επίσης, προτάσεις μου στην υπόθεση Uber France (C-320/16, EU:C:2017:511, σημείο 37).

64 Πρέπει να παρατηρηθεί ότι, ακόμη και αν γινόταν δεκτό ότι οι προβλεπόμενες στον νόμο Hoguet απαιτήσεις συνιστούν μέτρα κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31, δεν τέθηκε το ζήτημα ποια είναι η σχέση μεταξύ της προβλεπόμενης στην οδηγία 2000/31 υποχρέωσης κοινοποίησης και της προβλεπόμενης στην οδηγία 2015/1535. Για να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «τεχνικός κανόνας», υποκείμενος σε υποχρέωση κοινοποίησης δυνάμει της τελευταίας αυτής οδηγίας, μια τέτοια απαίτηση προβλεπόμενη από εθνικό νόμο πρέπει να έχει ως ειδικό σκοπό και ως ειδικό αντικείμενο να ρυθμίζει με σαφή και στοχευμένο τρόπο τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας (βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Uber France, C-320/16, EU:C:2017:511, σημεία 24 έως 33). Αυτό όμως δεν συμβαίνει στην υπό κρίση υπόθεση. Εξάλλου, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, εθνικές διατάξεις που εξαρτούν την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας από προηγούμενη έγκριση επίσης δεν συνιστούν τεχνικούς κανόνες (βλ. απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Falbert κ.λπ., C-255/16, EU:C:2017:983, σκέψη 16). Κατ' ουσίαν, ο νόμος Hoguet φαίνεται να εξαρτά την άσκηση του επαγγέλματος κτηματομεσίτη από τη χορήγηση επαγγελματικής ταυτότητας.

65 380/87, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1989:135.

66 Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην υπόθεση Enichem Base κ.λπ. (380/87, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1989:135, σημείο 14).

67 Βλ. απόφαση της 13ης Ιουλίου 1989, Enichem Base κ.λπ. (380/87, EU:C:1989:318, σκέψεις 20 έως 24).

144. Στο πνεύμα αυτό, σε μεταγενέστερη νομολογία του σχετικά με την παράλειψη κοινοποιήσεως που προβλεπόταν από οδηγίες οι οποίες ίσχυαν πριν από την οδηγία 2015/1535, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι νομικές πράξεις που προβλέπουν την κύρωση της αδυναμίας προβολής λόγω της παράλειψης αυτής καθιερώνουν διαδικασία ενωσιακού ελέγχου των σχεδίων των εθνικών κανονιστικών ρυθμίσεων και εξαρτούν την ημερομηνία που θα τεθούν σε ισχύ από τη συμφωνία ή από τη μη αντίθεση της Επιτροπής⁶⁸.

145. Τα αποτελέσματα της παραλείψεως κοινοποιήσεως που προβλέπεται στην οδηγία 2000/31 πρέπει να καθοριστούν υπό το πρίσμα της ως άνω νομολογίας.

146. Είναι αληθές ότι το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31 δεν χορηγεί στην Επιτροπή την εξουσία να ακυρώνει ή να καταργεί τα αποτελέσματα εθνικού μέτρου. Αντιθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 6, της οδηγίας αυτής, η Επιτροπή μπορεί να ζητήσει από το εν λόγω κράτος μέλος να μη λάβει τα προβλεπόμενα μέτρα ή να τερματίσει επείγοντως τα ληφθέντα μέτρα. Περαιτέρω, η Επιτροπή δύναται να ασκήσει προσφυγή λόγω παραβάσεως κατά του κράτους μέλους σε περίπτωση που αυτό δεν συμμορφωθεί με την υποχρέωσή του να απέχει από τη λήψη μέτρου ή να το τερματίσει⁶⁹.

147. Εξάλλου, σε επείγουσες περιπτώσεις, το άρθρο 3, παράγραφος 5, της οδηγίας 2000/31 επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα που περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Στις επείγουσες όμως περιπτώσεις, τα μέτρα πρέπει να κοινοποιούνται στην Επιτροπή το συντομότερο δυνατόν. Εξ αυτών συνάγω ότι ένα μέτρο μπορεί a priori να παραγάγει αποτελέσματα, χωρίς να εξαρτάται, πριν από την ημερομηνία θέσεώς του σε ισχύ, από τη συμφωνία ή από τη μη αντίθεση της Επιτροπής.

148. Ωστόσο, η οδηγία 2015/1535 δεν χορηγεί στην Επιτροπή ούτε την αρμοδιότητα να ακυρώνει ή να αναστέλλει την εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως. Εν αντιθέσει, η οδηγία αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη να συμμορφώνονται προς τις υποδείξεις της Επιτροπής.

149. Εξάλλου, υπό το καθεστώς της οδηγίας 2015/1535, ένα κράτος μέλος μπορεί επίσης να προσφύγει στη διαδικασία του κατεπείγοντος, οσάκις κρίνει αναγκαία την κατάρτιση τεχνικών κανόνων εντός βραχυτάτου χρόνου.

150. Για τους λόγους αυτούς, λαμβανομένης υπόψη της αναλογίας μεταξύ της διαδικασίας ελέγχου σχετικά με τους τεχνικούς κανόνες που προβλέπεται στην οδηγία 2015/1535 και αυτής σχετικά με τα μέτρα που περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, εκτιμώ ότι, υπό το καθεστώς της οδηγίας 2000/31, η παράλειψη κοινοποιήσεως ενός μέτρου επισύρει την κύρωση της αδυναμίας προβολής του έναντι του παρόχου των υπηρεσιών αυτών.

151. Λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων αυτών, προτείνω να δοθεί στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31 έχει την έννοια ότι κράτος μέλος άλλο από εκείνο στο έδαφος του οποίου είναι εγκατεστημένος ένας φορέας που παρέχει υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας δεν μπορεί, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, να περιορίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών αυτών επικαλούμενο, έναντι φορέα που παρέχει υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, αυτεπαγγέλτως και χωρίς να κρίνεται αναγκαία η εξέταση των ουσιαστικών προϋποθέσεων, απαιτήσεις όπως οι σχετικές με την άσκηση του επαγγέλματος του κτηματομεσίτη που έχουν τεθεί με τον νόμο Hogue.

68 Βλ. απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 2000, Unilever (C-443/98, EU:C:2000:496, σκέψη 43).

69 Βλ. Crabit, E., «La directive sur le commerce électronique: le projet “Méditerranée”», *Revue du droit de l'Union européenne*, 2000, αριθ. 4, σ. 791, και Kightlinger, M.F., «A Solution to the Yahoo! Problem? The EC E-Commerce Directive as a Model for International Cooperation on Internet Choice of Law», *Michigan Journal of International Law*, 2003, τόμος 24, αριθ. 3, σ. 737.

VI. Πρόταση

152. Υπό το πρίσμα όλων των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του ανακριτή του tribunal de grande instance de Paris (πολυμελούς πλημμελειοδικείου Παρισίων, Γαλλία) ως εξής:

- 1) Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2000/31/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»), σε συνδυασμό με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών, έχει την έννοια ότι μια υπηρεσία η οποία συνίσταται στη μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ υποψήφιων μισθωτών και εκμισθωτών οι οποίοι προσφέρουν υπηρεσίες παροχής καταλύματος βραχείας διάρκειας, σε περίπτωση κατά την οποία ο πάροχος της προαναφερθείσας υπηρεσίας δεν ασκεί έλεγχο επί των ουσιαστών όρων των παροχών αυτών, συνιστά υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, υπό την έννοια των προαναφερθεισών διατάξεων.
- 2) Το άρθρο 3, παράγραφος 4, της οδηγίας 2000/31 έχει την έννοια ότι κράτος μέλος άλλο από εκείνο στο έδαφος του οποίου είναι εγκατεστημένος ένας φορέας που παρέχει υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας δεν μπορεί, για λόγους που αφορούν τον συντονισμένο τομέα, να περιορίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών αυτών επικαλούμενο, έναντι φορέα που παρέχει υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, αυτεπαγγέλτως και χωρίς να κρίνεται αναγκαία η εξέταση των ουσιαστικών προϋποθέσεων, απαιτήσεις όπως οι τιθέμενες με τον νόμο αριθ. 70-9, της 2ας Ιανουαρίου 1970, για τη ρύθμιση των όρων άσκησης των δραστηριοτήτων σχετικά με ορισμένες πράξεις που αφορούν ακίνητα και εμπορικές επιχειρήσεις.